

Univerzita Karlova  
Pedagogická fakulta  
Katedra speciální pedagogiky

# **Program primární prevence závislostního chování a jeho realizace na vybraných školách**

**The program of primary prevention of addictive behavior and its  
implementation on selected schools.**

## **BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**Autor:** Bc. Lenka Homolová  
**Vedoucí práce:** PaedDr. Eva Marádová, CSc.  
**Studijní program:** Speciální pedagogika (B7506)  
**Studijní obor:** B SPPG (7506R002)

2018

Praha

## **Čestné prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Program primární prevence a jeho realizace na vybraných školách“ práce vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. 4. 2018

.....

## **Poděkování**

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PaedDr. Evě Marádové, CSc. za ochotu, cenné rady a připomínky a celkovou podporu při psaní bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem dotazovaným školním metodikům prevence za to, že si udělali čas a ochotně odpovídali a spolupracovali.

**Název:**

Program primární prevence závislostního chování a jeho realizace na vybraných školách

**Autor:**

Bc. Lenka Homolová

**Katedra:**

Katedra speciální pedagogiky

**Vedoucí práce:**

PaedDr. Eva Marádová, CSc.

**Abstrakt**

Práce je tematicky zaměřena na rizikové chování, jeho zakotvení v programech primární prevence základních škol a realizaci těchto programů. Téma je obsáhlé, a proto je zredukováno na primární prevence v oblasti závislostního chování. Jsou porovnány přístupy a preventivní plány několika škol. Týká se především vyšších ročníků základních škol.

Cílem práce je zjistit jakým způsobem jednotlivé školy program realizují, zejména v rámci závislostního chování jako jedné z forem rizikového chování.

Práce je strukturována do dvou základních částí, a to na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část uvádí současnou terminologii. Jedná se o oblast rizikového chování, prevence rizikového chování, školní prevenci a v neposlední řadě i oblast závislostního chování, kterému je věnována poslední kapitola.

Praktická část popisuje realizované výzkumné šetření. Výzkumné šetření proběhlo ve dvou krocích, nejprve byly analyzovány programy primární prevence vybraných škol a následně byly provedeny rozhovory se školními metodiky prevence. Výstupem práce je porovnání realizace programů primární prevence vybraných škol a následná doporučení a tipy na účinné preventivní aktivity.

**Klíčová slova:**

Rizikové chování, prevence, primární prevence, školní metodik prevence, závislost, drogy, alkohol, kouření

**Title:**

The program of primary prevention of addictive behavior and its implementation on selected schools.

**Author:**

Bc. Lenka Homolová

**Department:**

Department of Special education

**Supervisor:**

PaedDr. Eva Marádová, CSc.

**Abstract:**

The thesis is focused on the risky behavior, its inclusion in primary prevention programs of primary schools and the implementation of these programs. The topic is extensive and therefore reduced to primary prevention in the area of addictive behavior. The approaches and preventive plans of several schools are compared. This applies mainly to higher grades of elementary schools.

The aim of this thesis is to find out how individual schools implement the program, especially in the context of addictive behavior as one of the forms of risky behavior.

The thesis is structured into two basic parts, namely the theoretical part and the practical part. The theoretical part introduces the current terminology. These include risk behavior, risk prevention, school prevention and, last but not least, the area of addictive behavior, which is devoted to the last chapter.

The practical part describes the research carried out. The research was carried out in two steps, first of all the primary prevention programs of selected schools were analyzed and conversations with school prevention methods were then conducted. The output of the thesis is a comparison of the implementation of primary prevention programs of selected schools and subsequent recommendations and tips for effective preventive activities.

**Key words:**

Risky behaviour, prevention, primary prevention, school program methodologist, addiction, drugs, alcohol, smoking

## Obsah

<b>1</b>	<b>Úvod.....</b>	<b>6</b>
	<b>TEORETICKÁ ČÁST .....</b>	<b>7</b>
<b>2</b>	<b>Rizikové chování.....</b>	<b>7</b>
2.1	Formy rizikového chování.....	7
2.2	Vývojové aspekty rizikového chování, období adolescence.....	9
2.3	Vliv médií.....	10
<b>3</b>	<b>Prevence rizikového chování .....</b>	<b>11</b>
3.1	Prevence rizikového chování ve školství .....	12
3.2	Školní program primární prevence.....	13
3.3	Školní primární prevence v rámci závislostního chování .....	15
3.4	Školní metodik prevence .....	17
<b>4</b>	<b>Závislost, závislostní chování.....</b>	<b>18</b>
4.1	Možné příčiny vzniku závislosti.....	19
	<b>PRAKTICKÁ ČÁST .....</b>	<b>23</b>
<b>5</b>	<b>Cíl práce a metodika .....</b>	<b>23</b>
<b>6</b>	<b>Výběr respondentů .....</b>	<b>23</b>
<b>7</b>	<b>Obsahová analýza programů primární prevence vybraných škol a rozhovory se školními metodiky prevence .....</b>	<b>27</b>
<b>8</b>	<b>Shrnutí výsledků a návrh doporučení .....</b>	<b>47</b>
<b>9</b>	<b>Závěr.....</b>	<b>52</b>
<b>10</b>	<b>Seznam tabulek a obrázků .....</b>	<b>54</b>
<b>11</b>	<b>Seznam použitých zdrojů.....</b>	<b>55</b>
<b>12</b>	<b>Přílohy .....</b>	
12.1	Přepis rozhovorů se školními metodiky prevence.....	

## 1 Úvod

V dnešní době se stále častěji společnost setkává s problematikou výskytu rizikového chování. Toto sociálně negativní jednání se týká i populace mládeže a dětí školního věku. Žáci, kteří navštěvují II. stupeň základní školy, patří mezi jedny z nejvíce ohrožených skupin. Z toho plyne, že je velmi důležité zahájit prevenci právě v době základní školní docházky a poskytnout žákům co nejvíce informací, zejména o rizicích a následcích, které z takového jednání vznikají.

Cílem práce je zjistit, jakým způsobem jsou realizovány programy primární prevence na základních školách, jako nástroj prevence v rukách škol. Pro tyto účely bylo vybráno deset základních škol Středočeského kraje.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí, a to na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část uvádí východiska pro správnou orientaci v dané problematice. Přináší informace o tom, jak je definováno rizikové chování, jaké oblasti zahrnuje se zaměřením na školní prostředí II. stupně ZŠ. Dále je uvedeno, koho ohrožuje. V této souvislosti práce obsahuje informace o vývojových aspektech rizikového chování, konkrétně se zaměřuje na věkovou skupinu od 12 do 15 let, což jsou žáci II. stupně základních škol. Další část se zabývá prevencí rizikového chování, jak může děti ovlivňovat a správným způsobem vést rodina, ale i školní prostředí. Školní prevence je pro účely této práce stěžejní. Podrobněji je rozebrána problematika školních preventivních programů a osoby školních metodiků prevence, kteří v této oblasti hrají velkou roli. Jelikož se práce zaměřuje na problematiku závislostního chování jako jedné z forem rizikového chování, je v posledním úseku teoretické části objasněna oblast závislostí a závislostního jednání, jako hrozby ve světě dětí a mladistvých.

Obsahem praktické části je výzkumné šetření, které bylo realizováno ve dvou krocích. Nejdříve byly analyzovány programy primární prevence vybraných škol, v nichž byly zvoleny čtyři okruhy, které nejvíce souvisí s danou problematikou. Poté byly provedeny rozhovory se školními metodiky prevence. Následně bylo vše zhodnoceno a z analýz a rozhovorů byly vyselektovány jednotlivé aktivity, které jsou detailně popsány a mohou sloužit jako doporučení a tipy pro preventivní působení na základních školách

Závěr je zaměřen na zhodnocení výsledků, které z výzkumného šetření vplynuly.

# TEORETICKÁ ČÁST

## 2 Rizikové chování

Rizikové chování je takové chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost. Tento pojem často nahrazuje termín sociálně patologické jevy, který je považován za stigmatizující a klade příliš velký důraz na skupinovou/společenskou normu. Vzorci rizikového chování jsou uvedeny jako soubor fenoménů, které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi. (Miovský et al., 2015)

Sociální patologii, potažmo rizikové chování, jako souhrnné označení abnormálních a společensky nežádoucích jevů popisuje Kajanová (2014). Sociální patologii lze vnímat z několika pohledů v návaznosti na vědecké obory. V současnosti se vědci přiklání k relativistickému pohledu na problematiku rizikového chování, který deviaci přisuzuje ke konkrétnímu sociokulturnímu prostředí a zároveň přihlíží k daným okolnostem.

Rizikové chování je možné konkretizovat jako odchylku od některé sociální normy. Jedná se o nerespektování požadavků, které společnost na jedince klade. Je to tedy forma alternativního chování vztahujícího se k všeobecně akceptovatelným formám jednání. Takové jednání je velmi široké, jelikož zasahuje jak do složky právní nebo zákonné, tak do složky etické. Může se tedy jednat jak o protiprávní jednání, tak neetické. Obojí je společensky nepřijatelné. (Miovský et al., 2015, Kajanová 2014, Matoušek, Kroftová 1998)

### 2.1 Formy rizikového chování

Ve školním prostředí se do oblasti rizikového chování řadí takové jednání, které je v rozporu se zákonem, školním řádem nebo obecnými morálními hodnotami dané společnosti. Takové chování lze rozdělit na několik typických forem. Pro účely této práce postačí následující čtyři vzhledem k přímým i nepřímým souvislostem s rizikem vzniku závislosti. Zde jsou stručně definovány:

**Záškoláctví** je úmyslné zameškávání školní docházky, která je na II. stupni základní školy povinná. Tento typ rizikového chování má dvě formy, a to formu neplánovanou, tzv. impulzivní, kdy žák neplánuje, že nepřijde do školy. Druhou formou je forma plánovaná. Příčinami záškoláctví může být negativní vztah ke škole, dysfunkční rodinné zázemí nebo nevhodné trávení volného času. Tyto faktory nejsou striktně rozděleny, naopak se často



prolínají. Mezi nevhodné trávení volného času se dá zahrnout vliv vrstevníků, chudoba v rodině nebo zneužívání návykových látek. V takovém případě reálně hrozí, že žák místo aby docházel do školy, využívá tento čas pro kriminální činnost a shání peníze na drogy nelegálním způsobem. Většinou se jedná o krádeže, v krajních případech i o prostituci.

**Šikana** je úmyslné a opakované ubližování slabšímu jedinci nebo skupině silnějším jedincem nebo skupinou. Slabší jedinec se tak stává obětí a silnější agresorem. **Kyberšikana** je formou šikany, která se objevuje ve virtuální realitě, nejčastěji na internetu, sociálních sítích nebo přes telefon. Šikana probíhá v několika stádiích. Počáteční stádia jsou řešitelná v rámci školy dle programu proti šikanování a dle krizového plánu. V pozdějších stádiích je již nutná pomoc odborníka. Šikana může vést ke vzniku záškoláctví. U oběti hrozí, že bude hledat únik z reality prostřednictvím zneužívání návykových látek.

Nejčastější formou **kriminálního**, tedy protiprávního **jednání** je krádež. Žáci kradou z mnoha důvodů. Tato práce je zaměřena na oblast závislosti, což bývá častou příčinou krádeží. Žáci tímto nelegálním způsobem shání peníze na cigarety, alkohol a drogy. Nejdříve kradou doma, následují krádeže u dalších blízkých lidí, jako jsou přátelé, spolužáci a později kradou věci, které pak prodávají, aby na drogy měly peníze. V krajních případech dochází i k prostituci nezletilých.

Problematice **závislostního chování** je věnována poslední kapitola teoretické části, jelikož je pro účely práce zásadní.

Mezi rizikové chování patří i další formy jako je rasismus a xenofobie, vandalismus, netolismus, patologické hráčství, extremismus, rizikové sexuální chování, poruchy příjmu potravy nebo negativní působení různých sekt. Tyto typy nebudou podrobněji rozebírány, jelikož nesouvisí s obsahem práce.

Prevenici rizikového chování na základních školách je žádoucí nepodceňovat, jelikož děti v tomto věku jsou velmi ohroženou skupinou. Profesor R. Jessor tento jev označil jako *syndrom rizikového chování v dospívání*, který se skládá z abúzu návykových látek a vzniku závislosti, problémového chování a kriminálního jednání. Patří sem i agresivita a autoagresivita. Období dospívání je obecně řazeno k nejrizikovějšímu období života. (Miovský et al., 2015)

## 2.2 Vývojové aspekty rizikového chování, období adolescence

Cílovou skupinou jsou děti ve věku žáků druhého stupně základních škol. Jedná se o jedince většinou ve věku mezi 12 a 15 lety.

Tato vývojová fáze bývá rozdělována buď z tradičního pohledu do dvou skupin, a to na období pubescence, což je věk od zhruba 12 do 15 let, a na období adolescence, od 16 do 20 let. Podle moderního pohledu se dělí do tří etap, a to na časnou adolescenci od 10 do 13 let, střední adolescenci od 14 do 16 let a pozdní adolescenci od 17 let do 20 let. (Sobotková, 2014)

Celkově je toto období bráno jako životní etapa člověka, která je spojena s biologickým zráním, tělesným vzrůstem a schopností reprodukce. V tomto věku kromě tělesných změn dochází k výrazným duševním změnám i k novému zařazení do společnosti. Jedinec si hledá své místo - roli, tedy vlastní „já“. Je to období přechodu mezi dětstvím a dospělostí. Dochází ke zvýšené produkci hormonů, hlavně ve spojitosti s pohlavním dozráváním a člověk na sebe hledí jinak. Dochází ke změnám v oblasti sociálního učení a v oblasti sociálních rolí. Rozvíjí se oblast sebereflexe a seberegulace. (Sobotková, 2014)

Děti v tomto období významně ovlivňuje jejich blízké okolí, které se dělí na formální a neformální skupiny. Mezi formální skupiny patří rodina, škola, kroužky, sportovní kluby nebo zájmové organizace. Neformální skupiny jsou lidé, se kterými se jedinec vidá a komunikuje ve svém volném čase bez jakékoli organizace. Jsou to přátelé, party, sousedé. Neformální skupiny se často v oblasti rizikového chování stávají ohrožující. Rodina hraje ve formování jedince největší roli. Když si dítě se svou rodinou rozumí a nejsou mezi nimi zásadní názorové rozepře, tak se do rizikových skupin nebo situací téměř nedostává. (Matoušek, 1998)

Pro rizikovou mládež, tedy většinou mládež z dysfunkčních rodin se parta kamarádů stává velmi důležitou, dokonce je z jejich pohledu významnější než rodina. To je nejrizikovější. Děti nejsou pod kontrolou rodičů, nemají jasně vymezeny hranice. Obstát ve vrstevnické skupině není často jednoduché, záleží na úpravě zevnějšku, stylu oblékání, stylu hudby, kterou poslouchají, způsobu chování k autoritám nebo k opačnému pohlaví. Záleží také na přístupu ke škole, ale i k alkoholu, kouření a drogám. Tento jev je hrozbou i u dětí s fungujícím rodinným zázemím, ale z pohledu dětí z dysfunkčních rodin je přijetí do rizikové party zásadní a v žebříčku hodnot většinou dosahuje prvních příček. Když se takové dítě

dostane do delikventní party, tedy party, kde se rizikové chování objevuje, je u něj větší pravděpodobnost, že negativním vlivům okolí propadne.

Kromě vlivu vrstevníků, rodiny, školy a dalších prostředí, která jedince ovlivňují, je rizikovým faktorem i vliv médií.

## 2.3 Vliv médií

V dnešní době je většina lidské populace vystavena neustálému vlivu nejrůznějších médií. Média jsou nástrojem, kterým lze nejsnadněji manipulovat veřejností. Ta je pak pod neustálým tlakem, ať už si to jednotlivci uvědomují, anebo nikoli. Děti a mladiství se stávají jednou z nejrizikovějších a nejsnadněji ovlivnitelných skupin.

Podle knihy *Mládež a delikvence* od autorů Oldřicha Matouška a Andrey Kroftové (1998) je mládež vystavena několika negativním jevům prostřednictvím televize, mezi něž patří:

- Zobrazování násilí v televizi a jeho zlehčování
- Vulgární zobrazování sexu a snižování lidské důstojnosti
- Agresivita zaměřená proti nejrůznějším (náboženským, etnickým, sociálním, politickým a jiným) skupinám
- Špatné příklady jednání, které ohrožují psychický, morální a sociální vývoj dětí a mladistvých

K těmto údajům z roku 1998 se dnes připojují vlivy ostatních médií, a to především internetu a sociálních sítí, kde je tato hrozba daleko větší. Vyhledávání na internetu často není u mladistvých kontrolováno, a tak si můžou dohledat informace v podstatě o všem. Další závažnou hrozbou jsou sociální sítě, na kterých se sdílí nevhodné informace, často dehonestující různé skupiny. Častým úkazem jsou nátlaky na jedincovy postoje a celkově jeho chování. To podmiňuje výskyt rizikového chování, které může vést k závislostnímu jednání.

Mladiství jsou tak v podstatě neustále pod nějakým tlakem, ať už se jedná o rodinu, školu, přátele, skupiny vrstevníků, média nebo sociální sítě. Jejich jednání by mělo být kontrolováno a zároveň neustále preventivně ovlivňováno ve všech směrech, a to zejména ze strany rodiny a školy.

Na prevenci je zaměřena následující kapitola, která nejprve uvádí prevenci v obecné rovině, následně rozebírá prevenci ze strany rodiny a v neposlední řadě i systém školní prevence.

### 3 Prevence rizikového chování

Obecně lze prevenci rizikového chování definovat jako souhrn postupů, metod, komunikace a celkového jednání, kterým ten, kdo prevenci vykonává, působí na toho, koho chce kladně ovlivňovat. Prevence vždy vede k pozitivnímu, společensky přijatelnému, normovanému a eticky správnému chování. Dalo by se tedy říct, že prevence má mít na jedince dobrý vliv a nenásilnou formou tak předcházet rizikovému chování.

Prevence rizikového chování je rozdělena na primární, sekundární a terciální:

**Primární prevence** se zaměřuje na společnost jako celek, nebo na vybrané skupiny uvnitř tohoto celku, tzn. cílové skupiny. Je to první forma prevence ještě předtím, než se problém vyskytl nebo těsně potom, kdy ho lze zachytit v počátcích. Zatímco sekundární a terciální prevence je zaměřena na konkrétního jedince v konkrétní situaci. (Kalina, 2003)

Hlavním smyslem **sekundární prevence** tedy není pouze předcházení problému napříč společnostmi nebo konkrétní skupinou, ale jedná se o předcházení vzniku, rozvoje a přetrvávání rizikového chování u jedinců, kteří jsou již problémem ohroženi. U drogových závislostí jsou to osoby, které drogu již užily nebo ji užívají, a preventivní opatření mají za úkol předejít vzniku a rozvoji závislosti.

U **terciální prevence** se jedná o ochranu zdraví již zasažených osob, je to další stupeň sekundární prevence. U osob trpících drogovou závislostí cílí na ochranu jejich zdravotního stavu nebo záchraně sociálního postavení a společenskému statutu.

Preventivní působení by mělo být ucelené a prováděné ze všech stran. Na jedince by měla působit všechna společenství, ve kterých se zdržuje, kde pobývá a tráví svůj čas. Nejdůležitější sociální skupinou v tomto věku je rodina. Jak už bylo zmíněno, děti z funkčních rodin jsou méně ohroženy než děti z dysfunkčních rodin.

Rodinná prevence spočívá v zájmu o dítě a jeho aktivity. Dítě by mělo být někam směřováno. Základem je zájem o něj, o jeho známky, chování a o to, jak tráví volný čas. V dnešní době je velká nabídka volnočasových aktivit, sportovních kroužků, kde si každý

může najít, o co bude mít zájem. Na druhou stranu je třeba dávat pozor, aby děti nebyly moc přetěžované, což vede k pozdějšímu nezájmu a sklonu trávit svůj čas riskantním způsobem.

V dysfunkčních rodinách je riziko daleko větší, jelikož rodiče o dítě nejeví zájem a navíc sami často tíhnou k závislostnímu jednání. V těchto případech se velmi důležitou stává školní prevence, která se řídí školní preventivní strategií.

### **3.1 Prevence rizikového chování ve školství**

Školní strategii prevence rizikového chování dětí a mládeže zpracovává ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vždy na pětileté období. V současné době se jedná o období od roku 2013 do roku 2018. Podle tohoto dokumentu škola vypracovává školní preventivní strategii, shodující se s tímto časovým horizontem. Jedná se o dlouhodobé působení, jehož cílem je předcházet rizikovému chování. Jsou to tedy dlouhodobé cíle školy, které jsou v tomto dokumentu vymezeny a měly by být průběžně vyhodnocovány. Konkrétní aktivity a krátkodobé cíle jsou realizovány prostřednictvím primární prevence ve školství.

Smyslem a základním principem primární prevence na základních školách je minimalizace rizikového chování a rizikových jevů, které by k takovému jednání mohly vést. Primární prevence má žáky směřovat ke zdravému životnímu stylu, rozvoji psychosociálních dovedností a k rozvoji pozitivního sociálního jednání. Dále by měly být děti vedeny ke zvládnutí obtížných stresových situací. Nejčastěji se zabývá problémy jako je záškoláctví, šikana a kyberšikana, závislostní chování, agrese, násilí, vandalismus, rasismus, xenofobie, extremismus nebo sexuální rizikové chování. (Miovský et al., 2015)

Primární prevence má několik forem. V rámci preventivních aktivit se realizují aktivity nespecifické a specifické prevence.

**Nespecifická primární prevence** zahrnuje veškeré aktivity, které jakýmkoli způsobem podporují zdravý životní styl žáků, a které nemají přímou souvislost s rizikovým chováním. Jsou to aktivity, které napomáhají snižovat riziko výskytu delikvence prostřednictvím lepšího využití volného času. Jedná se o zájmové, volnočasové nebo sportovní aktivity, jako jsou různé kluby, kroužky a zájmové útvary, které formují jedince a vedou ho k dodržování různých pravidel a povinností. Vedou ke zdravému rozvoji osobnosti. (Miovský et al., 2015)

**Specifická primární prevence** zahrnuje veškeré aktivity, které jsou zaměřeny na konkrétní formu rizikového chování.

Mezi dětmi a mladistvými jsou jedinci, kteří se do aktivit nespecifické prevence nezapojí. Důvodem může být sociální situace rodiny nebo neatraktivnost pro danou osobu. Pro tyto jedince se tedy nespecifická prevence máji účinkem a je třeba vytvářet specifické podpůrné programy, které jim umožní začlenit se do běžné společnosti. Ve stručnosti programy specifické primární prevence jsou všechny programy, které by neexistovaly, kdyby neexistoval problém rizikového chování (Mioviský et al., 2015)

Specifická prevence se zaměřuje na různé cílové skupiny. **Všeobecná specifická primární prevence** je zaměřena na všechny děti a mládež, bez rozdělování do méně či více rizikových skupin. Při výběru je zohledňován pouze věk. Jedná se o programy pro větší počet osob. Cílem je například zamezit užívání návykových látek.

**Selektivní specifická primární prevence** je zaměřena na žáky, u nichž je zvýšená pravděpodobnost výskytu rizikového chování. Tyto žáky lze identifikovat na základě několika faktorů, mezi které patří biologický, psychický a sociální vývoj. Dále také věk, pohlaví, rodinné prostředí nebo prostředí, ve kterém se pohybují. Většinou se jedná o žáky z nepodnětného prostředí, děti alkoholiků, drogově závislých nebo jedince, kteří nedokončili školu nebo mají problémy ve škole. Konkrétně jde o sociální, psychologické skupinové programy.

**Indikovaná specifická primární prevence** se zaměřuje na jedince, u nichž se již rizikové chování objevilo, či se předpokládá, že k takovému jednání inklinují. Cílem je co nejdříve zasáhnout, problém včas objevit a zahájit potřebné kroky, jako je včasná intervence. Cílem není jen oddálení problému, ale také zmírnění jeho případných následků. (Mioviský et al., 2015)

### 3.2 Školní program primární prevence

Primární prevence ve školství se řídí dokumentem – programem primární prevence, který se zpracovává každý rok a obsahuje základní body, jako je analýza současného stavu, stanovení cílů, určuje aktivity, které směřují k dosažení stanovených cílů, a způsob řešení přestupků. Spravování a řádné plnění tohoto dokumentu je povinností každé školy, ne všude je však sestaven efektivně. Za jeho sestavení a realizaci je odpovědný kromě vedení školy i školní metodik prevence. Program primární prevence a činnost školního metodika prevence jsou přiblíženy v této části práce.

Dřívější terminologie označovala program primární prevence jako minimální preventivní program. Jedná se o konkrétní dokument školy, který vytváří školní metodik prevence. Je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, zapojení celého pedagogického sboru a rodičů. Je vždy vypracován na období jednoho školního roku, poté je aktualizován. Na realizaci programu se podílí vedení školy, pedagogové, školní metodik prevence, ale i žáci a jejich zákonní zástupci. Hierarchicky jsou úkoly a role jednotlivých participujících stran tyto:

- Ředitel je odpovědný za podporu, vytváření a realizaci programu
- Školní metodik prevence koordinuje přípravy a realizaci programu
- Učitelé začleňují preventivní témata do výuky
- Třídní učitelé monitorují rizikové chování ve své třídě
- Žáci se aktivně podílí na realizaci programu
- Metodik prevence pedagogicko-psychologické poradny zajišťuje metodickou pomoc pro školního metodika prevence
- Škola spolupracuje s jinými organizacemi poskytujícími preventivní programy

Program primární prevence by měl obsahovat charakteristiku školy a jejího okolí. Měly by v něm být zakotveny krátkodobé a dlouhodobé cíle týkající se prevence rizikového chování. Nedílnou součástí preventivního programu je krizový plán školy, který obsahuje postupy, kterými se řeší konkrétní situace. Postupy by měly být jasné a závazné pro každého pracovníka školy, jedná se především o tyto body:

- Kdo provádí intervenci
- Komu z pedagogických pracovníků situaci nahlásit
- Kdo a kam zapíše záznam o vzniklé situaci
- Kdo informuje rodiče
- Kdo informuje Policii, OSPOD, apod.
- Kdo informuje ostatní žáky a jejich rodiče
- Kdo informuje zřizovatele školy

Krizový plán by měl obsahovat doporučený postup pro všechny typy krizových situací, jako je výskyt šikany, agrese, ublížení na zdraví, úraz, rvačka, intoxikace žáka, opilost žáka, atd. (Miovský et al., 2010)

Jelikož je tato práce zaměřena na prevenci závislostního chování, další část se věnuje konkrétně tomu, jak je riziko závislosti zakotveno v preventivních programech.

### **3.3 Školní primární prevence v rámci závislostního chování**

Drogovou prevencí se rozumí soubor aktivit a strategií, které vedou k zamezení všech negativních jevů spojených se zneužíváním legálních i nelegálních drog. Cíle prevence mohou být různé, vždy s ohledem na situaci, ve které se objekt prevence nachází. Patří sem zamezení prvního užití nežádoucí látky, zamezení vzniku závislosti nebo ochrana zdraví.

Školní prevence by měla být zaměřena na všechny legální i nelegální drogy, které mohou vést k závislosti. Zájem by tedy neměl být jednostranný. Nelegální drogy jsou sice zdraví daleko více nebezpečné, ale legální drogy, jako je alkohol a kouření, mají velmi zásadní dopad nejen na jedince jako takového, ale i na celou společnost. Opomíjeny by neměly být ani další dostupné drogy, jako jsou různá, běžně dostupná lepidla nebo ředidla.

Podle Nešpora a Czémyho (1997) je preventivní strategie rozdělena do dvou skupin. První skupinou jsou strategie, které vedou ke snižování dostupnosti návykových látek. Do druhé skupiny patří snižování poptávky po návykových látkách. Tyto dvě strategie se navzájem nijak nevyklučují, naopak se podporují.

Prevenci závislostního chování je dále možné rozdělit na účinnou a neúčinnou. Účinná prevence musí ovlivnit chování jedince a vést ho k podpoře zdraví. Které konkrétní strategie jsou účinné a které nikoli, ukazuje následující tabulka.



**Tabulka 1: Účinnost prevence závislostního chování**

Účinnost	Strategie
Účinné	Nabízení lepších možností
Účinné	Peer programy
Účinné	Spolupráce různých složek společnosti
Účinné	Snižování dostupnosti
Účinné, pokud je pomoc poskytnuta včas	Léčba, mírnění následků
Neúčinné	Zastrašování
Neúčinné	Prostá informace
Neúčinné	Hra na city, citové vydírání

Zdroj: NEŠPOR, Karel, CSÉMY Ladislav. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. Praha: BESIP, 1997.

Mezi účinné formy prevence, které jsou uvedené v tabulce, patří **nabízení lepších možností**, než je alkohol, kouření nebo jiné návykové látky. Často inklinace k závislostnímu jednání souvisí s nedostatečným využitím volného času. Je důležité nabídnout žákům možnosti aktivního využití volného času, aby na rizikové chování nebyl čas. Jedná se o nejrůznější kroužky, sportovní kluby a jiné volnočasové aktivity, které nabízí buď škola sama anebo informuje o možnostech v okolí.

Další formou účinné prevence jsou **peer programy**, které spočívají v aktivním zapojení vrstevníků cílové skupiny. Musí to být někdo, s kým žáci cítí sounáležitost. Nejedná se jen o věk, ale i o podobné životní situace, o postavení v rodině, ve třídě a společnosti obecně. Tato strategie využívá vlivu předem připravených vrstevníků, což patří mezi nejúspěšnější druhy prevence.

Peer programy jde realizovat několika způsoby:

- 1) Organizace, která na objednání vyšle do dané školy své peer aktivisty.

- 2) Škola si vychová své vlastní peer aktivisty, v případě úspěchu se pak taková škola může stát školícím střediskem pro nové zájemce.
- 3) Malé týmy ve složení několika žáků a učitele, kteří jsou proškoleni. Výhodou je, že prevenci mohou provádět i na jiných školách.

Preventivní strategie, **spolupráce různých složek společnosti**, má základ ve společnosti. Jedná se o spolupráci mezi jednotlivými složkami společnosti, se kterými se jedinec dostává do styku. Nejčastěji se jedná o spolupráci školy a rodiny, případně zájmového útvaru, který dítě navštěvuje. Důležité je, aby prevence byla dlouhodobý a neustálý proces. Jednorázové akce, přednášky a besedy nemají takové výsledky jako neustálá spolupráce těchto složek, často mívají i opačný efekt a mohou vzbudit nežádoucí zájem.

Mezi další účinné formy prevence patří **snižování dostupnosti**. Aby bylo snižování dostupnosti návykových látek efektivní, musí být provázeno snižováním poptávky po těchto látkách. V tomto bodě se škola na prevenci podílí například zákazem kouření v budově školy a v jejím okolí, zákazem užívání alkoholu a jiných omamných látek. Za porušení těchto zákazů hrozí sankce. S těmito pravidly musí být žáci i jejich zákonní zástupci seznámeni. I zde je důležitá spolupráce rodiny a školy.

Ve většině případů není škola místem, kde se děti s drogou setkají poprvé, místem, kde vzniká problém. Daleko rizikovější jsou diskotéky, koncerty a jiné společenské akce. Problém se však často právě ve školním prostředí odhalí. Hlavními ukazateli jsou potíže s chováním, záškoláctví, zhoršený prospěch. V případě, že spolupráce rodiny a školy funguje, mohou společně včas zakročit. Škola poskytuje rodině poradenskou pomoc, odkazuje ji na odborná pracoviště, která mohou stav lépe posoudit.

Z toho vyplývá, že velmi důležitou složkou komplexnosti je prevence, která probíhá celý školní rok ve školním prostředí. Subjekty, které do školní prevence patří, jsou rodiče (zákonní zástupci), vychovatelé, trenéři, pedagogové, zejména pak třídní učitelé a školní metodici prevence.

V oblasti školní prevence hraje významnou roli osoba školního metodika prevence. Jeho pracovní náplň je uvedena v následující kapitole.

### **3.4 Školní metodik prevence**

Školní metodik prevence zajišťuje metodickou, koordinační, informační a poradenskou činnost v oblasti prevence rizikového chování. Zároveň zvyšuje obecnou

informovanost mezi učiteli, rodiči a žáky. Spolupracuje s třídními učiteli a podporuje bezpečné klima školy. Podílí se na tvorbě a plnění preventivního programu. Dále organizuje preventivní akce, jako jsou různé besedy, přednášky a jiné aktivity související s předcházením rizikového chování.

Činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny v příloze č. 3 vyhlášky ministerstva školství, kdeže a tělovýchovy 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních a dále také ve vyhlášce MŠMT 197/2016 Sb., která předchází vyhlášku upravuje. Mezi metodické a koordinační činnosti patří tvorba a podílení se na realizaci preventivního programu školy, dále participace na realizaci aktivit, které mají preventivní charakter v oblasti záškoláctví, závislostí, násilí, rasismu, vandalismu a dalších projevů rizikového chování. K této oblasti činnosti patří i koordinace vzdělávání a metodické vedení pedagogických pracovníků školy, práce se studenty, zvláště s těmi, kteří mají sklony k rizikovému chování. O těchto činnostech vede záznamy a navrhuje případná opatření.

Mezi informativní činnosti patří zjišťování a předávání informací o dané problematice a o různých nabídkách projektů a programů. Předává informace o preventivní činnosti rodičům, nebo zákonným zástupcům.

V rámci poradenské činnosti vyhledává žáky se sklony k rizikovému chování a poskytuje jim a jejich zákonným zástupcům poradenství. Případně se podílí na zajištění péče odborného pracoviště. Také spolupracuje s učiteli při sledování rizikových faktorů a připravuje podmínky pro integraci etopedických žáků.

(Vyhláška MŠMT 72/2005 Sb., 197/2016 Sb.)

#### **4 Závislost, závislostní chování**

Práce se tematicky zaměřuje na problematiku závislostního chování jako součást rizikového chování, proto je třeba tyto pojmy vymezit.

V obecné rovině lze pojem závislost charakterizovat jako nezvladatelnou touhu po něčem, potřebu něco mít, užít. Něco, bez čeho závislý nemůže, nebo si myslí, že nemůže existovat. Podle mezinárodní klasifikace nemocí je syndrom závislosti definován jako souhrn kognitivních, behaviorálních a fyziologických stavů, který se při opakovaném užívání vyvíjí.

Obnáší silné přání užít drogu i přes její škodlivost. Užívání drogy se stává prioritou a upřednostňuje ji před závazky a zájmy. (Mezinárodní klasifikace nemocí - 10)

Závislost se objevuje v mnoha oblastech lidského života. Mezi patologicky nejvýznamnější patří závislost na psychoaktivních látkách, jako je alkohol, kanabinoidy, sedativa, hypnotika, organická rozpouštědla, stimulanty, opiáty, kokain, halucinogeny, tabák nebo anabolika.

Aby byla závislost diagnostikována, musí uživatel splňovat alespoň tři z těchto příznaků závislosti:

- silná touha užít látku
- potíže v sebeovládání užívání látky
- užívání látky, nebo látky jí podobné k odstranění nebo zmírnění odvykacích příznaků
- růst tolerance k látce ve smyslu zvyšování dávek
- zanedbávání jiných zájmů, potěšení
- pokračování v užívání i přes vědomost škodlivosti látky (Nešpor, Czémy, 1997)

#### **4.1 Možné příčiny vzniku závislosti**

Pro účinnou prevenci a pro zvolení správné strategie je důležité vědět, jaké mohou být příčiny vzniku závislosti. Je pak snadnější zaměřit prevenci na ty, kteří jsou tímto jevem ohroženější.

Z nejširšího hlediska se dají příčiny vzniku závislosti rozdělit do dvou skupin, a to na příčiny vnější, tedy sociálně psychologické, a na příčiny vnitřní, tedy biologické či intrapsychické. Mezi vnější příčiny patří vliv okolí na jedince. Jedná se zejména o vliv rodiny, školy, přátel, trenérů nebo vedoucích různých zájmových činností atp. Dále zahrnují vliv televize, internetu, sociálních sítí, médií. Mezi vnitřní příčiny, které mohou ovlivnit sklon k závislostnímu chování, patří charakterové rysy jedince, povaha, dlouhodobý i aktuální psychický stav. Jedinec může tendenci k inklinování k návykovým látkám zdědit, ale je otázkou, nakolik je to příčina vnitřní v poměru s příčinou vnější.

Různé rizikové situace a typy ohrožených dětí a mladistvých uvádí Nešpor a Csémy (1997):

#### **Porucha pozornosti s hyperaktivitou**

Jedná se o velmi častý problém. Děti s poruchou pozornosti reagují roztěkaně, někdy prudce, nedokáží se dlouho soustředit na jednu činnost. Často mívají problémy s prospěchem

i chováním. Trestat tyto děti za jejich problém nemá smysl, naopak potřebují umožnit více pohybu, pracovat krátce a častěji. Měly by se často chválit. Důležitá je pravidelnost činností. Nároky na dítě je potřeba přizpůsobit jeho možnostem. V případě, že nároky na dítě budou nesplnitelné, hrozí ztráta zájmu a únik před okolím.

### **Sklon k násilí**

Sklon k násilí podmiňuje vznik rizika horšího se přizpůsobení společnosti, riziko vzniku kriminálního jednání a sklon k závislostnímu chování, zejména týkající se alkoholu a drog. Dnes je násilí nepřímo podporováno hlavně v médiích, kdy se brutalita dostává čím dál tím více i do pořadů pro děti a mládež. Nejdůležitější prevencí je přístup rodičů, kteří by měli být dítěti dobrým vzorem a chránit dítě před těmito negativními vlivy.

### **Děti trpící strachem a úzkostí**

Častým unikem před strachem a úzkostí může být právě užívání drog nebo pití alkoholu. Je podstatné s dětmi jejich problém - strach či úzkost řešit. Pro takové jednání existují mnohé postupy, jako například modelování stresových situací, spojení nepříjemného s příjemným, postupné zvykání si na situaci, ve které se necítí dobře. Děti často přebírají obavy od svých rodičů a poznají neklid dospělého. Proto je důležité zajistit, aby dospělý člověk zůstal klidný, dítě pak většinou zůstává klidné také.

### **Špatný prospěch ve škole**

Může vážně ohrozit sebevědomí dítěte, které je potom daleko ohroženější alkoholem a drogami. Špatný prospěch může mít dítě z několika důvodů, mezi něž patří hyperaktivita, poruchy chování, specifické poruchy učení, tréma, zanedbání péče, nezralost, puberta, zdraví. Pro tyto děti je obzvláště důležité upřednostňovat jejich silné stránky kvůli zažití úspěchu.

### **Nepřijetí do školy nebo její nedokončení a nezaměstnanost mládeže**

Tato situace je pro dítě velmi stresující, je to v podstatě jeho první setkání s životem dospělého, kdy řeší opravdový problém. Je zvláště na místě dítě podporovat a nijak nesrážet jeho sebevědomí. Ideální je nabídnout mu novou možnost vzdělání, jinou práci, zapojit ho do činností v domácnosti, nalézt jiné uplatnění v nějaké oblasti, která ho zajímá. Když jedinec přestává mít náplň života, jsou pro něj drogy a alkohol zejména nebezpečné.

### **Problémy s alkoholem a drogami u rodičů**

Dítě ovlivňuje mnoho faktorů, okolních podnětů a rodiče jsou jedním z nejdůležitějších. Neznamená to však, že dítě, jehož rodiče inklinují k alkoholu nebo drogám,

musí jít nutně v jejich stopách. A když se tak stane, nemusí a většinou ani není domácí prostředí jediným spouštěčem takového jednání. Je-li v rodině problém s pitím nebo drogami, je třeba, aby dítě vědělo, že pro něj jsou alkohol a drogy obzvláště nebezpečné.

### **Vleklý problém v rodině**

Děti těžko snáší hádky svých rodičů, zejména když se jedná o dlouhodobý stav. Rodiče se nemohou na ničem dohodnout, stále mají mezi sebou nějaký problém a svou pozornost upínají nerovnoměrně. Buď pouze na dítě, místo toho aby vyřešili své problémy. Nebo je dítě zanedbáváno právě v důsledku řešení jiných situací. V takovýchto případech může dítě hledat únik z reality, který mu alkohol a drogy nabízí.

### **Děti zanedbané a s nedostatečně uspokojenými citovými potřebami**

Děti, které vyrůstají v nepodnětném prostředí, nemají možnost naučit se to, co jejich vrstevníci znají, jedná se o hygienické návyky, nedostatek zájmů, schopnost komunikace. Často tyto děti pocházejí z chudých rodin, z rodin, kde je mnoho dětí a rodiče pak nemají čas na individuální přístup. Jedná se ale také o děti z velmi bohatých rodin, kde se rodiče snaží svoji nepřítomnost kompenzovat drahými hračkami. U těchto dětí se často vyskytuje i citová deprivace, která vede k nahrazování citového vztahu drogami či alkoholem. Je důležité dítěti poskytovat jiné možnosti, kde se dovednosti, které doma nepochytí, naučí. Zanedbané děti mívají problémy s chováním i proto, že když zlobí, dělají problémy, tak si jich rodiče více všímají.

Extrémním případem zanedbání dítěte, který je aktuální i v moderní společnosti, je syndrom CAN, Child Abuse and Neglect syndrom, neboli syndrom zanedbávaného, zneužívaného a týraného dítěte. Jedná se o jakékoli nenáhodné, vědomé i nevědomé chování rodičů, nebo osob, které s dítětem přicházejí do kontaktu. Je to chování, které je v dané společnosti, kultuře nepřijatelné. Toto jednání poškozuje tělesný, duševní i společenský vývoj dítěte. V krajním případě způsobuje smrt. CAN syndrom se nejčastěji týká dětí, které jsou nějak postižené, chronicky nemocné, dětí s lehkou mozkovou dysfunkcí, s vrozenými vývojovými vadami nebo dětí nemanželských. Nejčastějšími příznaky, které není radno zanedbávat a které mohou upozornit na problém, jsou známky fyzického násilí, jako například popáleniny, modřiny, odřenin a řezné rány. Dále je to celková zanedbanost dítěte, špinavé oblečení, nedostatečná hygiena anebo náhlé změny chování. Mezi změny chování se řadí deprese, strach, výbušnost, poruchy příjmu potravy, agresivita, uzavřenost. I takovéto děti často nacházejí únik z reality právě v drogách nebo alkoholu, a to již ve velmi brzkém věku.

Další příčinou, která může manipulovat jedincem, je vliv jeho přátel, skupiny lidí, se kterou se vídá a tráví svůj volný čas. Obzvláště v období puberty a adolescence jsou děti nejvíce ovlivnitelné a každému záleží na tom, co si o něm myslí jeho okolí, chce být za každou cenu oblíbeným. Paradoxně se oblíbenými stávají ti, kteří mají špatný prospěch, problémy s chováním, neuznávají autoritu nebo se proti ní staví. Tyto děti často směřují k experimentování, touze okusit něco nového, aby je pak ostatní ještě více obdivovali. Rebelství jim není cizí, a tak je láká především to, co je zakázané. Mezi zakázané se řadí právě alkohol a drogy. Prostý experiment se leckdy bohužel překlene v nekontrolovatelnou potřebu opakovat tuto činnost bez ohledu na vědomé následky, takže se překlene v závislost. Jakákoli závislost jako sociálně patologický jev pak může vést k selhání dítěte ve škole nebo doma, může ovlivnit celý jeho život i život jeho nejbližších.

Důvody experimentování s návykovou látkou nejsou obvykle ze skupiny silných motivů, jako je snaha zvýšit svou výkonnost, nebo protest proti okolnímu světu, rebelství, ale většinou jsou ze skupiny slabých motivů, mezi něž patří zvědavost, nuda, touha po lepší náladě nebo upozornění na sebe a na problémy, které pokušítele trápí. Zároveň sklony k závislostnímu chování mohou posilovat i osobnostní charakteristiky jedince, mezi něž patří například nedostačivost, emoční zranitelnost, úzkostnost, častý, až abnormální smutek, sklon k nedostatečné zdrženlivosti, sebestřednost, impulzivnost, upoutávání pozornosti za každou cenu, neposlušnost, nebo naopak nadměrný stud a plachost. Existuje i několik typických situací, které posilují sklon k závislostem, a to školní selhání, vysoké požadavky rodičů a strach z jejich nesplnění, ztráta kamarádů, odmítání kolektivu, násilí a šikana, dlouhodobý stres z rodinných hádek, rozvodu, domácího násilí nebo významná odlišnost od většiny.

Návykové látky, které se objevují ve školním prostředí, se dají rozdělit do tří hlavních skupin, a to na drogy, alkohol a tabákové výrobky.

## **PRAKTICKÁ ČÁST**

### **5 Cíl práce a metodika**

Bakalářská práce je v obecné rovině zaměřena na problematiku rizikového chování a primární prevence na základních školách. Konkrétně se pak věnuje programům primární prevence a jejich reálné funkčnosti v oblasti závislostí na drogách, alkoholu a nikotinu. Cílem je zjistit, které preventivní kroky vybrané základní školy podnikají a jakým způsobem jsou realizovány jejich programy primární prevence.

Data byla získána ve dvou etapách. První etapou bylo provedení obsahové analýzy programů primární prevence vybraných škol. Ve druhé etapě byly provedeny rozhovory se školními metodiky prevence.

Jedná se o kvalitativně orientované výzkumné šetření. Kolem tohoto typu šetření byly donedávna vedeny debaty a spekulace. Vědci a odborníci se dohadovali, jestli při absenci číselných hodnot jsou takto získané informace ověřitelné a měřitelné. Postupem času však tento typ výzkumné sondy získal rovnocenné postavení, a to zejména mezi sociology. (Hendl, 2005)

V komparaci získávání dat kvalitativním a kvantitativním šetřením lze nalézt určité výhody a nevýhody kvalitativní metody. Mezi výhody patří zejména jeho hloubka, otevřenost, schopnost okamžitých reakcí na respondentovy odpovědi, jelikož nemá pevnou strukturu. (Hendl, 2005)

Pro získání informací byla vybrána kvalitativní metoda právě kvůli možnosti okamžitých reakcí a rozvíjení dané problematiky.

### **6 Výběr respondentů**

Prvním krokem byl výběr škol. Bylo vybráno deset základních škol Středočeského kraje, tudíž deset školních metodiků prevence a jejich programů primární prevence. Pro přehlednost práce a kvůli zachování anonymity byly školy pouze očíslovány.



**Tabulka 2: Přehled vybraných škol**

<b>ŠKOLA</b>	<b>POČET ŽÁKŮ zaokrouhleně</b>
ZŠ č. 1	350
ZŠ č. 2	280
ZŠ č. 3	280
ZŠ č. 4	290
ZŠ č. 5	140
ZŠ č. 6	150
ZŠ č. 7	120
ZŠ č. 8	180
ZŠ č. 9	260
ZŠ č. 10	310

Zdroj: zpracováno autorem práce

Po výběru vhodných škol byly zanalyzovány jejich programy primární prevence, a to po obsahové stránce, se zaměřením na problematiku závislostního chování.

Obsahová analýza se týká především oblasti závislostního chování, ale další rizikové chování s ním spojené je nevyhnutelné. Častým ukazatelem vzniku závislosti je záškoláctví, zhoršené chování, výrazný pokles zájmu o školu atd. Šetřeny byly čtyři oblasti školní primární prevence, které jsou pro účely této práce zásadní. Mezi tyto oblasti patří:

## 1) Analýza výchozí situace

Analýza výchozí situace je stavebním kamenem při tvorbě preventivního programu, a je nepostradatelnou při plánování cílů a konkrétních aktivit. Jedná se o zmapování současného stavu, na němž jsou postaveny cíle a aktivity pro následující rok. Jedním z účinných nástrojů analýzy výchozí situace je například SWOT analýza. Jednotlivé faktory se dělí do čtyř základních skupin, které jsou rozděleny podle následující tabulky. Na základě SWOT analýzy se zjišťuje, které faktory znamenají rizika a slabé stránky, to znamená u čeho zpozornět a na čem naopak stavět.

**Tabulka 3: Princip SWOT analýzy**

	Pomocné dosažené cíle	Škodlivé dosažené cíle
Vnitřní původ (atributy školy)	<b>Silné stránky</b>  Strengths	<b>Slabé stránky</b>  Weaknesses
Vnější původ (atributy okolí)	<b>Příležitosti</b>  Opportunities	<b>Hrozby</b>  Threats

Zdroj: zpracováno autorem práce

## 2) Stanovení cílů preventivního programu

Další náležitostí školních preventivních programů, která byla analyzována, je stanovení dlouhodobých a krátkodobých cílů. Dlouhodobé cíle musí korespondovat s celkovou preventivní strategií školy a musí zohledňovat všechny oblasti rizikového chování.

Krátkodobé cíle jsou zásadní součástí programu, měly by být zcela konkrétní a vždy by mělo být zohledněno, ke které cílové skupině patří. Jsou řazeny podle priorit a navazují na preventivní strategii školy. Cíle musí souhlasit se konkrétními aktivitami, které jsou další

součástí dokumentu. Pomůckou při definování krátkodobých cílů je modul SMART, podle něj mají být cíle:

- **S** – specifické
- **M** – měřitelné
- **A** – akceptovatelné
- **R** – realistické
- **T** - termínované

Pro zjištění naplňování cíle je třeba najít ukazatele úspěšnosti, což je soubor měřitelných veličin, které je třeba hledat a systematicky sbírat. (Miovský et al., 2010)

### **3) Soubor aktivit**

Do souboru aktivit pro jednotlivé cílové skupiny patří různé prostředky, opatření a činnosti, které naplňují definované cíle. Aktivity musí cílit na všechny skupiny. Ve školním prostředí se týkají žáků, učitelů a rodičů. Nezbytnými údaji u každé aktivity je stručná charakteristika, realizátor, termín konání a údaje o osobách, které za aktivitu odpovídají. Preventivních aktivit je celá řada, jednotlivé typy, stanovené délky, všeobecné podmínky a doporučení jsou uvedeny ve standardech odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence. Mezi jednotlivé aktivity patří například:

- Blok primární prevence
- Interaktivní seminář
- Beseda
- Pobytová akce
- Situační intervence
- Skupinová práce a další

### **4) Krizový plán v oblasti návykových látek**

Určuje postup pracovníků v případě nálezu takovéto látky, nebo když je žák přistižen při její konzumaci. Krizový plán by měl zahrnovat krok po kroku jak v dané situaci jednat, koho informovat. Měl by být dostupný všem pedagogickým pracovníkům a zároveň by s ním měli být všichni obeznámeni.

Po zpracování této analýzy bylo položeno školním metodikům prevence vybraných škol ještě sedm základních otázek.

### **Základní otázky zněly takto:**

- 1) Jaké konkrétní aktivity Vaše škola podniká v rámci prevence závislostního chování?
- 2) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem s ním jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni?
- 3) Setkali jste se na Vaší škole s užitím návykové látky (kouření, alkohol, drogy)? Popište situaci, kdy, kde a jak byla řešena.
- 4) Myslíte, že je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence dostačující? Co byste změnil/a?
- 5) Myslíte, že je spolupráce škol mezi sebou dostačující? Co byste změnil/a?
- 6) Máte nějaké tipy na osvědčené preventivní aktivity, které se ukázaly být účinné?
- 7) Máte zájem o doporučení a tipy ostatních školních metodiků prevence?

Po provedení záznamů jednotlivých rozhovorů, byly tyto nahrávky převedeny do textové formy a následně analyzovány a interpretovány.

## **7 Obsahová analýza programů primární prevence vybraných škol a rozhovory se školními metodiky prevence**

Výsledky šetření jsou strukturovány následujícím způsobem.

Obsahová analýza programů primární prevence byla provedena v rámci čtyř oblastí, které jsou pro záměr výzkumného šetření stěžejní. Každá škola je uvedena zvlášť. Nejprve je popsána její velikost, kterou ukazuje počet žáků, kteří školu navštěvují. Dále se zaměřuje na čtyři oblasti programů primární prevence. První oblastí je analýza současné situace, dále stanovení cílů, následuje soubor aktivit, který je vykonáván pro naplnění těchto cílů. Poslední analyzovanou částí programů primární prevence je krizový plán. Ke každé škole je také uveden souhrn stěžejních informací, získaných rozhovory se školními metodiky prevence.

### **Základní škola č. 1**

Plně organizovaná škola I. a II. stupně, kterou navštěvuje 350 žáků, rozdělených do 17 tříd.

#### **1) Analýza současné situace**

V dokumentu zcela chybí.

## **2) Stanovení cílů**

Cíle nejsou rozděleny na dlouhodobé a krátkodobé, ale jejich vymezení je vypovídající. Hlavním, nejjobecnějším cílem je ochrana žáků před sociálně negativními jevy. Z oblasti, která je pro účely této práce stěžejní, tzn. z oblasti prevence závislostního chování je mezi obecnými cíly uvedena prevence vzniku závislosti na návykových látkách. Dále pak konkrétněji, že v rámci primární prevence budou žáci informováni přiměřeně svému věku o návykových látkách, jejich účincích a rizicích. Zde je důležité upozornět, jelikož předání pouhé informace patří mezi neúčinné formy prevence a může vzbudit u jedince nežádoucí zájem. Mezi další cíle, které ovlivňují i prevenci závislostního chování je zvyšování zájmu o volnočasové aktivity, rozvoj zdravého životního stylu, spolupráce učitelů a jejich angažovanost, spolupráce výchovného poradce a speciálního pedagoga, pomůcky, informace, kontakty.

Drogová problematika je podle preventivního programu této školy zařazena do následujících předmětů.

Výchova ke zdraví

- dospívání, špatný vliv v těhotenství, vývoj plodu, legální, nelegální drogy, nácvik odmítnutí, zdravý životní styl

Občanská výchova

- vliv skupiny na jedince, konflikty v rodině, zvládání stresu, citový vývoj, dospívání

Přírodopis

- vliv návykových látek na zdraví člověka, př. dýchací soustava – kouření

Chemie

- deriváty uhlovodíku – alkoholy, jejich účinky a hrozby

Prvouka a přírodověda

- obecné a věku přiměřené informace

## **3) Soubor aktivit**

V rámci preventivního programu této školy jsou vymezeny aktivity, které probíhají v průběhu školního roku nejdříve obecněji a pak konkrétně. Mezi obecné aktivity podle tohoto dokumentu patří: Výklad, samostatná práce, besedy, sociální hry, hraní rolí, obhajoba

určitého zájmu, odmítání drog, skupinová práce, relaxační cvičení, setkání s odborníky mimo budovu školy, PC, situační hry, nácvik empatií atd.

Dále jsou v dokumentu zmíněny jednotlivé kroužky a volnočasové aktivity, které škola a její okolí nabízí. Žáci se také zúčastňují různých soutěží, ve kterých školu reprezentují.

Mezi konkrétní aktivity patří výčet besed a setkání, které má škola v plánu. Závislostním chováním se zabývá pět z deseti besed:

- Protidrogová a sexuální výchova – PEER program
- Zdraví životní styl – beseda na téma zdravá strava, nebezpečí kouření a alkoholu
- Beseda s advokátkou – kriminalita mládeže, postihy trestné činnosti mládeže
- Návštěva dne otevřených dveří v K-centru
- Návštěva nízkoprahového centra

#### **4) Krizový plán v oblasti návykových látek**

V krizovém plánu má škola zahrnuté zvláště kouření a zvláště alkohol a omamné a psychotropní látky.

##### Kouření

Je-li žák přistižen při kouření, prvně je nutné mu v tom ihned zamezit a tabákový výrobek mu odebrat. Pedagog o události sepíše záznam s vyjádřením žáka, odkud výrobek má. Následně informuje zákonné zástupce. Z porušení školního řádu – zákaz kouření – je nutno vyvodit kázeňské opatření. Pokud se jednání opakuje, škola vyrozumí OSPOD.

##### Alkohol a omamné a psychotropní látky

V případě zjištění, že některý žák požil alkohol či užil nějakou drogu, probíhají první kroky stejným způsobem jako u kouření, pokud žák není ohrožen na zdraví, v takovém případě je nutno přivolat odbornou pomoc. V případě nálezu alkoholu či jiné omamné či psychotropní látky v prostorách školy je nutné zabavit tento nález, sepsat záznam a ihned oznámit vedení školy. Když je nález zaznamenán u žáka, je nutné do záznamu uvést jeho vyjádření. Dalším krokem je informace zákonným zástupcům. V případě opakování škola podá informaci OSPOD.

## **5) Rozhovor se ŠMP**

Škola v rámci prevence závislostního chování spolupracuje s regionálními organizacemi, které zajišťují primární prevenci, pořádá projektové dny a odborné přednášky. Spolupráce s rodiči se zdá být dostačující a program primární prevence je s nimi řešen v rámci třídních schůzek.

Krizový plán má škola uložen na webových stránkách školy, a tak k němu mají přístup všichni pedagogičtí pracovníci. Seznámení pedagogických pracovníků s krizovým plánem probíhá v rámci pedagogických rad a porad se školním metodikem prevence.

Na této škole se několikrát vyskytlo rizikové chování – požití alkoholu a kouření. Vzniklá situace byla vždy řešena podle krizového plánu a následně, podle závažnosti situace bylo uděleno kázeňské opatření.

Mezi oblíbené a účinné aktivity této školy patří projektové dny, které jsou popsány v závěrečné kapitole této práce. Školní metodička prevence zároveň projevila zájem o sdílení tipů a doporučení na konkrétní aktivity.

### **Základní škola č. 2**

Základní škola je plně organizovaná škola I. a II. stupně, kterou navštěvuje 280 žáků, rozdělených do 15 tříd.

#### **1) Analýza současné situace**

Tato škola má analýzu současné situace v dokumentu primární prevence zakotvenou v pěti bodech. Jsou to činnosti, které na škole probíhají a jsou osvědčené.

#### **Péče o handicapované a problémové žáky**

- vypracování IVP, spolupráce učitelů v přístupu k těmto dětem.

#### **Učební osnovy**

- časové plány učiva, které jsou každoročně aktualizovány

#### **Další vzdělávání pedagogických pracovníků**

- školení a semináře pořádané převážně vzdělávacím zařízením středočeského kraje a národním institutem vzdělávání

### Spolupráce s rodiči a obcí

- pořádání pravidelných třídních schůzek
- každá třída má svého důvěrníka, ti se pravidelně scházejí a řeší námítky ze strany žáků

### Škola sportu, zdraví a spolupráce

- Otevřená škola – reaguje na potřeby veřejnosti, dopravní výchova, ekologie, protidrogová prevence, inkluze
- Škola sportu a zdraví – sportovní aktivity

## **2) Stanovení cílů**

Škola má v dokumentu rozděleny cíle na dlouhodobé a krátkodobé. Mezi dlouhodobé patří výchova ke zdravému životnímu stylu a rozvoj a podpora sociálních kompetencí. Mezi krátkodobé patří zjištění potřeb v oblasti primární prevence, práce s třídními kolektivy, která je delegována na třídní učitelé. Jedná se například o stanovení třídních pravidel, budování pozitivních vztahů v rámci celé školy a v neposlední řadě omezení stávajících nežádoucích jevů, jako je problematika kouření, agresivního chování, záškoláctví atd.

## **3) Soubor aktivit**

Obecně dokument zařazuje mezi aktivity několik činností. Mezi ty, které se týkají závislostního chování, ať už přímo či nikoli, patří skupinová práce, řešení konfliktu, projektové vyučování, pedagogická diagnostika nebo komunikace s rodiči. Konkrétní aktivity podporující primární prevenci zejména v oblasti prevence závislosti jsou výchova k odpovědnosti za zdraví své i ostatních, zvyšování právního povědomí, prevence kouření, nabídka volnočasových aktivit nebo různé soutěže. Mezi používané metody patří aktivní sociální učení, výklad, samostatné práce, besedy, diskuse, hraní rolí, situační hry, dokumentární filmy, různé projekty na preventivní téma atd.

## **4) Krizový plán v oblasti návykových látek**

V krizovém plánu této školy je uveden postup v případě zjištění výskytu návykové látky v deseti bodech. Zestručnění:

1. Pedagog zabrání v další distribuce, konzumaci a látku zajistí
2. Informuje vedení školy
3. Zadržanou látku uloží, netestuje



4. Pedagog posoudí stav žáka, v případě ohrožení volá odbornou pomoc, informuje rodiče
5. Provede záznam
6. Informuje Policii ČR
7. Žák je až do příjezdu Policie izolován a pod dohledem
8. Škola informuje OSPOD
9. Situaci projedná výchovná komise
10. Jsou udělena kázeňská opatření

### **5) Rozhovor se ŠMP**

Škola se účastní celostátních a regionálních projektů. Oblíbenou a doporučenou aktivitou je dvoudenní projekt „Nauč se říkat NE“.

Ke krizovému plánu mají přístup všichni pedagogičtí pracovníci a je uložen ve sborovně a v elektronické podobě na intranetu. Tato škola s ním v průběhu školního roku pracuje a je průběžně vyhodnocován.

Spolupráce školy a rodičů je z pohledu této školy dostačující. Školní metodička prevence si vystačí se svými aktivitami a nové přístupy, tipy či doporučení jiných školních metodik prevenci ji nezajímají.

Z forem závislostního chování se zde setkali pouze s kouřením, kdy byla celá záležitost řešena s rodiči. Toto jednání se již neopakovalo a tak nebyla další intervence nutná.

### **Základní škola č. 3**

Základní škola je plně organizovaná škola I. a II. stupně, kterou navštěvuje 240 žáků.

#### **1) Analýza výchozí situace**

Škola používá dotazníky k posouzení problematiky, které ukazují informovanost žáků o rizikovém chování, možný výskyt návykových látek, vlastní názor na tyto látky a znalost možné pomoci. V dokumentu je uvedeno, že žáci jsou informováni o možných následcích kouření a požívání alkoholu, zároveň kritizuje postoj veřejnosti k této problematice, která je podle něj bezvýchodná.

## **2) Stanovení cílů**

Základním cílem je zvýšení odolnosti dětí a mládeže vůči rizikovému chování. V kapitole cíle minimálního preventivního programu má škola uvedeny informace o tom, že se škola věnuje žákům s vadami učení a chování, pomáhá jim k jejich kompenzaci, jelikož tuto skupinu chápe jako velmi ohroženou. Dále uvádí, že škola nabízí volnočasové aktivity. To vše, ale nepatří mezi cíle, nýbrž do analýzy výchozí situace.

## **3) Soubor aktivit**

Mezi používané metody práce patří výklad, samostatné práce, besedy, sociální hry, hraní rolí, obhajoba vlastního názoru, trénink odmítání, skupinové práce. Na prvním stupni je kladen důraz na nebezpečí kouření a požívání alkoholu. Žáci jsou také informováni o možném zneužívání léku a orientačně o jiných drogách. Na druhém stupni se již seznamují s různými druhy návykových látek a jejich škodlivosti. Informace jsou dětem poskytovány mezipředmětově. Dále na škole probíhají jednorázové a další aktivity jako jsou sportovní dny, den dětí, jarmarky, olympiády a besedy s odborníky.

## **4) Krizový plán v oblasti návykových látek**

Krizový plán není součástí programu primární prevence.

## **5) Rozhovor se ŠMP**

Tato škola v rámci primární prevence organizuje různé besedy, vede žáky k samostatné práci i spolupráci. Žáci trénují obhajobu vlastního názoru.

Krizový plán není přístupný všem pedagogickým pracovníkům. Má ho u sebe fyzicky pouze školní metodik prevence a ředitel školy. Pedagogové jsou s ním seznámeni v rámci pedagogickým rad.

Na této škole se z forem závislostního chování setkali s kouřením. O této skutečnosti byli informováni rodiče. Dále škola situaci nijak neřešila, dokonce nebylo dítěti uloženo žádné výchovné opatření. Jako reakce na tuto skutečnost byli žáci v rámci hodiny občanské výchovy obeznámeni s možnými riziky užívání návykových látek.

Školní metodička prevence této školy není spokojena se spoluprací mezi školou a rodiči, dle jejího názoru by se rodiče měli více angažovat do činností školy. Ani ve spolupráci s ostatními školami v rámci primární prevence není spokojena a uvítala by větší sdílení různých tipů a doporučení.

## **Základní škola č. 4**

Základní škola je plně organizovaná škola I. a II. stupně, kterou navštěvuje 290 žáků.

### **1) Analýza výchozí situace**

Škola v dokumentu uvádí, že podle předchozích analýz je školou bezpečnou, kde jsou žáci informováni a mají přehled o tématech rizikového chování. Zároveň ale také uvádí, že snadno může dojít k podcenění, což dokazuje nárůst žáků experimentujících s návykovou látkou obecně, tito žáci nevidí nebezpečí ani zdravotní ani sociální. V oblasti kouření a alkoholu jsou žáci informováni a vědí o možných následcích.

### **2) Stanovení cílů**

V programu jsou uvedeny konkrétní cíle podle věku žáků, pro účely této práce jsou dostačující cíle pro II. stupeň týkající se návyku a návykových látek. Mezi tyto cíle patří:

- Umí zhodnotit vhodné a nevhodné zdravotní návyky
- Umí vysvětlit své konkrétní postoje a chování z pohledu zdraví
- Umí diskutovat o rizicích užívání drog, orientují se v trestní problematice návykových látek
- Ví, kde vyhledat odbornou pomoc a kdy ji využít
- Dokáže komunikovat se specializovanými službami

### **3) Soubor aktivit**

Školy č. 3 a č. 4 mají stejný soubor aktivit uvedený ve svém preventivním programu.

Mezi používané metody práce patří výklad, samostatné práce, besedy, sociální hry, hraní rolí, obhajoba vlastního názoru, trénink odmítání, skupinové práce. Na prvním stupni je kladen důraz na nebezpečí kouření a požívání alkoholu. Žáci jsou také informováni o možném zneužívání léku a orientačně o jiných drogách. Na druhém stupni se již seznamují s různými druhy návykových látek a jejich škodlivosti. Informace jsou žákům poskytovány mezipředmětově. Dále na škole probíhají jednorázové a další aktivity, jako jsou sportovní dny, den dětí, jarmarky, olympiády a besedy s odborníky.

Dále je uveden konkrétní přehled plánovaných akcí, jako jsou bloky primární prevence s nejmenovanou obecně prospěšnou společností, která se závislostní problematikou zabývá.

### **4) Krizový plán v oblasti návykových látek**

Krizový není součástí programu primární prevence.

## **5) Rozhovor se ŠMP**

Aktivity primární prevence této školy probíhají průřezově v rámci vyučovacích hodin. Škola také spolupracuje s místní střední školou a to formou společných projektových dnů.

Krizový plán má každý pedagog fyzicky k dispozici a zároveň jsou s ním všichni průběžně seznamováni v rámci pracovních porad.

Přímo ve škole se současná školní metodická prevence s užitím návykové látky nesečkala, ale neustále zaznamenává nárůst počtu mladistvých experimentujících s návykovými látkami v bezprostředním okolí školy.

Školní metodická prevence také konstatuje podceňování této problematiky ze strany rodiny, kdy rodiče často nemají přehled o aktivitách svých dětí, a tak se snaží v rámci školní prevence rodiče více zapojit do života školy.

Dále uvádí, že dle jejího názoru by měly být děti méně informovány o tom, jak se návykové látky užívají a měly by být více vedeny k zodpovědnosti za své chování a s důsledky které přináší.

### **Základní škola č. 5**

Základní škola je plně organizovaná škola I. a II. stupně, kterou navštěvuje 140 žáků.

#### **1) Analýza výchozí situace**

Škola má v analýze výchozí/současné situace uvedeny plány a cíle do dalšího roku. V dokumentu zmiňuje, že se ve škole snaží předcházet problémovému chování a nežádoucím jevům. Mezi nejzásadnější považuje záškoláctví, užívání návykových látek či špatné vztahy mezi žáky. Zdůrazňuje hrozbu kyberšikany. Dále je pak zmíněno, co se bude konat v příslušném školním roce.

Na škole je zřízeno poradenské pracoviště, které je tvořeno ředitelem školy, výchovným poradcem a školním metodikem prevence. Škola úzce spolupracuje s příslušným oddělením OSPOD a obcí.

Analýza současné situace v dokumentu této školy, je souhrn aktuálního stavu a plánů.

## 2) Stanovení cílů

Mezi hlavní, obecně identifikované cíle programu patří výchova ke zdraví, zvyšování odolnosti žáků vůči negativním jevům, zvyšování počtu žáků, kteří se účastní volnočasových aktivit, zkvalitnění školního klima.

Program primární prevence by měl podle plánů této školy přispět ke zkvalitnění komunikace a spolupráce, umět čelit tlaku vrstevníků, ovládat se, vážit si sebe samého, schopnost obstát v kolektivu, správně trávit volný čas a osvojit si zásady slušného chování.

Dlouhodobým cílem je vytvořit a rozvíjet bezpečné prostředí pro výchovu a vzdělávání dětí. Mezi krátkodobé a konkrétní cíle patří:

- **Vedení třídnických hodin**, což napomáhá při budování vztahů v třídních kolektivech a mohou tak být řešeny případné problémy již v počátcích
- **Okamžité a důsledné řešení porušování domluvených pravidel chování a jakýchkoli projevů šikany a záškoláctví**, tento cíl minimalizuje rizika a vede k bezpečnému klima školy
- **Žákovská rada**, naučí žáky jednat s vedoucími pracovníky a být zodpovědný za plnění svěřených úkolů, vede k demokratickému smýšlení
- **Zapojení rodičů**
- **Tolerance a respektování jiný národů**, připravuje půdu pro integraci cizinců a zabraňuje xenofobnímu jednání.
- **Besedy a přednášky**
- **Průběžné vzdělávání školního metodika prevence, výchovného poradce a ostatních pedagogických pracovníků**

## 3) Soubor aktivit

Některé aktivity, které vedou k vybraným cílům, má škola uvedeny již u stanovených cílů. Mezi další patří pedagogický dozor, schránka důvěry, přístupné informace s důležitými kontakty a telefonními čísly, třídní učitelé sledují situace v třídních kolektivech, třídnické hodiny jsou vedeny minimálně jednou měsíčně. Dále mají žáci možnost navštěvovat školní knihovnu a kroužky.

Preventivní program dále zahrnuje krátký souhrn preventivního programu z minulého roku. V nynějším preventivním programu není konkrétně zmíněný cíl a aktivita, která by se soustředila na prevenci závislostního chování. Ve zhodnocení loňského programu je uvedeno,

že s programem protidrogové prevence byli seznámeni všichni vyučující školy. Plán byl neustále k dispozici k nahlédnutí u metodičky prevence a na datovém úložišti pro učitele. Zároveň byl umístěn a zpřístupněn rodičům na stránkách školy.

Program protidrogové prevence byl v průběhu roku vřazován do výuky na I. i II. stupni v různých předmětech, převážně v předmětech prvouka, přírodověda a pracovní činnosti na I. stupni a občanská výchova, rodinná výchova, přírodopis, český jazyk a výtvarná výchova na II. stupni.

V evaluaci jsou dále uvedeny jednotlivé případy rizikového chování, které se na škole staly, v oblasti závislostí je zde zmíněn žák šesté třídy, který kouřil v prostorách školy. Jak byla situace řešena, už dokument neuvádí.

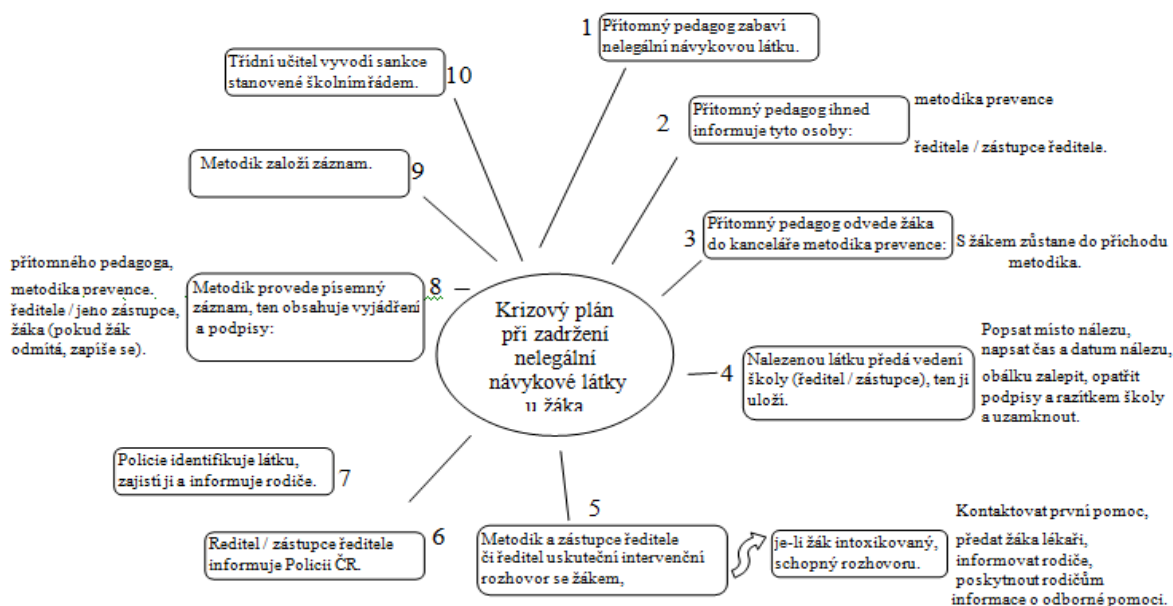
Pro příští školní rok nadále zůstávají hlavními cíli primární prevence především vytvoření pozitivního klimatu ve škole a posilování zodpovědnosti dětí za své chování s uvědomováním si možných rizik a následků při nesprávném řešení vzniklých situací.

#### 4) Krizový plán v oblasti návykových látek

Krizový plán má škola vypracovaný jako graf, který je přehledný a pedagogové hned vědí jak postupovat bez toho aby informace složitě hledali v textu.

**Obrázek 1: Krizový plán zadržení nelegální návykové látky u žáka**

##### 14. Krizový plán zadržení nelegální návykové látky u žáka



Zdroj: Preventivní program poskytnutý ZŠ č. 5

## **5) Rozhovor se ŠMP**

Škola pořádá besedy s Policií ČR. V poslední době také proběhl hudební program se zaměřením na zneužívání drog, který byl zaměřený na II. stupeň základní školy. Škola také využívá peer programy.

Krizový plán zpracovává školní metodik prevence ve spolupráci s výchovným poradcem a ředitelem školy. Všichni pedagogičtí pracovníci jsou informováni na pedagogických radách.

Na této škole řešili všechny formy závislostního chování. Ve všech případech bylo postupováno dle krizového plánu. Nejzávažnějším případem byla dívka, které užila marihuany. V tomto případě byla kromě rodičů kontaktována i Policie ČR a OSPOD. V ostatních případech, kdy se jednalo o požití alkoholu a elektronické cigarety se řešení týkalo pouze školy a zákonných zástupců.

Dle této školy je spolupráce s rodiči dostačující, spolupráce škol mezi sebou se dostačující nezdá, ale o případné tipy a doporučení týkající se preventivních aktivit zájem nemá.

### **Základní škola č. 6**

Základní škola je úplná škola I. a II. stupně, kterou navštěvuje 150 žáků.

#### **1) Analýza výchozí situace**

Není v dokumentu primární prevence.

#### **2) Stanovení cílů**

Mezi hlavní cíle školy patří vhodné seznamování žáků s problematikou drog, násilí, sexuálních úchylek a různých závislostí. Škola má za cíl ukazovat žákům jak vhodně využívat volný čas, vést žáky ke zdravému životnímu stylu, pěstovat zdravé sebevědomí, spolupráci v kolektivech, naučit žáky zvládat různé životní situace a umění se s nimi vyrovnat, vychovávat ke slušnému chování, pěstovat důvěru k učitelům. Dále se snaží podporovat vztahy mezi žáky a jejich handicapovanými spolužáky. Mezi hlavní cíle také patří zapojení všech pedagogických pracovníků do preventivních aktivit.

Škola má program zpracován v rámci několika okruhů, podle forem rizikového chování. Jedním okruhem je i problematika závislostního chování. Vždy je stanoven

konkrétní cíl a soubor aktivit, kterými má být naplněn. Mezi tyto cíle patří posilování schopnosti vypořádat se s odmítnutím, zklamáním, selháním, výcvik dovednosti, jak čelit negativnímu vlivu vrstevníků, informace o návykových látkách a jejich účincích a podporování pozitivních aktivit u žáků.

### **3) Soubor aktivit**

#### **Cíl: Posilování schopnosti vypořádat se s odmítnutím, zklamáním, selháním**

Konkrétní aktivity vedoucí k naplnění tohoto cíle:

Učitel ukáže žákům obrázek zamračeného, plačícího dítěte a žáci přemýšlejí, proč se tak chová a snaží se najít různá řešení této situace. Žáci mohou vymýšlet různé konflikty, popisovat vlastní apod. Podle formy problému je možné tuto aktivitu použít jak na prvním stupni, tak na druhém. Těmito činnostmi jsou žáci vedeni k tomu, že každý problém je řešitelný a měli by být seznámeni s možnostmi jak je řešit.

#### **Cíl: Výcvik dovednosti, jak čelit negativnímu vlivu vrstevníků**

Konkrétní aktivity vedoucí k naplnění tohoto cíle:

Žáci k tomuto cíli směřují formou hry, kdy jeden žák přemlouvá druhého, používá různé formy nátlaku. Přemlouvající stále argumentuje proti námitkám odmítajícího. Vhodné je, když je prvním přemlouvajícím učitel. Různé situace, ke kterým jeden druhého přemlouvá, vymýšlí učitel nebo žáci sami. Příkladem je, zkusíme si zakouřit cigaretu/ marihuanu. Po škole si koupíme pivo, apod. I tato aktivita může být přizpůsobena věku žáků.

#### **Cíl: Informace o návykových látkách a jejich účincích**

Aktivita probíhá formou besedy a následné diskuze o tom co žáky zajímá.

### **4) Krizový plán v oblasti návykových látek**

Krizový plán není součástí programu primární prevence.

### **5) Rozhovor se ŠMP**

Škola má konkrétní aktivity podrobně popsány v programu primární prevence (viz. výše). Mezi ně patří posilování schopnosti vypořádat se s odmítnutím, nácvik jak čelit tlaku vrstevníků. Zároveň probíhají i besedy, které jsou především informativního charakteru.

Krizový plán má škola uložen na intranetu a pedagogičtí pracovníci jsou s ním seznamováni na pedagogických radách.



Ve škole se setkali se situací, kdy žák osmé třídy kouřil na toaletě. Dle krizového plánu mu byly cigarety zabaveny. Následně byli informováni rodiče a žák dostal sníženou známku z chování.

### **Základní škola č. 7**

Základní škola je úplná škola I. a II. stupně, kterou navštěvuje 120 žáků.

#### **1) Analýza výchozí situace**

Analýza současné situace této školy je velmi obecná. Uvádí, že primární prevence vychází z RVP a ŠVP. Jednotlivé části prevence jsou mezipředmětově zařazeny. Třídní učitelé věnují pozornost tématům při třídnických hodinách, celoškolských projektech, ostatní učitelé v rámci jednotlivých předmětů. Výskyt rizikového chování je sledován průběžně. Rizikovými místy ve škole jsou především WC a šatny.

#### **2) Stanovení cílů**

Cíle má škola striktně rozděleny na dlouhodobé a krátkodobé. Mezi dlouhodobé řadí zajištění dlouhodobé prevence rizikového chování, preventivní předcházení vzniku tohoto chování a v případě jeho výskytu co nejrychlejší zásah a řešení vzniklých problémů. Pěstování pozitivních a přátelských vztahů mezi žáky, pedagogy a rodiči. Vedení žáků ke správné komunikaci a slušnému chování a konzultace problémových žáků s psychologem.

Mezi krátkodobé cíle patří zaměření na klima třídy, pravidelné třídnické hodiny, zmapování potřeb prostřednictvím dotazníků, spolupráce všech pedagogických pracovníků, spolupráce s Policií ČR a OSPOD.

#### **3) Soubor aktivit**

Mezi aktivity směřující k plnění stanovených cílů je zařazena nabídka pomoci žákům v jakékoli situaci, e-mailová schránka důvěry, práce žakovského parlamentu, školní a třídní projekty, zařazování témat rizikového chování do hodin, pořádání sportovních akcí, soutěží, nabídka volnočasových aktivit atd.

Škola nemá uvedeny konkrétní aktivity, které by se týkaly prevence závislostního jednání

#### **4) Krizový plán v oblasti návykových látek**

Je rozdělen do několika částí podle situací, které mohou nastat.

- Konzumace tabákových výrobků ve škole
- Konzumace alkoholu ve škole
- Konzumace návykových látek ve škole
- Konzumace omamné a psychotropní látky ve škole
- Nález návykové látky ve škole nebo na akcích pořádaných školou
- Nález alkoholu ve škole nebo na akcích pořádaných školou
- Distribuce návykových látek ve škole nebo na akcích pořádaných školou

Když je žák přistižen při konzumaci, je postup ve všech případech víceméně stejný. Nejdříve je třeba žákovy zamezit v další konzumaci a látku zabavit. Poté zejména u alkoholu a omamných a psychotropních látek pedagog posoudí stav dítěte a případně zavolá odbornou pomoc. V případě, že zdraví žáka není ohroženo, sepiše záznam s vyjádřením žáka, který obsahuje informace o tom, kde látku vzal a okolnosti konzumace. Dále pedagog informuje vedení školy a zákonné zástupce. Škola informuje Policii ČR a OSPOD, v případě OPL ihned, v případě alkoholu a tabákových výrobků až poté když se situace opakuje. Škola vyvodí důsledky podle školního řádu. Jestliže je podezření, že má některý žák látku u sebe je přivolána Policie ČR jelikož to spadá do její kompetence.

Dalším případem je nález návykové látky nebo alkoholu, kde jsou rozlišeny dvě situace, a to nález v prostorách školy nebo školní akce a nález u žáka. V obou případech je látka zadržena a je sepsán záznam o okolnostech jejího zadržení, s případným vyjádřením žáka. O nálezu je vyrozuměna Policie ČR, která provede identifikaci.

Třetím případem je distribuce návykové látky, která je v právním systému České republiky nezákonná. Když má pedagogický pracovník podezření, musí okamžitě vyrozumět Policii ČR.

#### **5) Rozhovor se ŠMP**

Zpravidla jednou za pololetí probíhá ve škole preventivní program, většinou formou besedy. Každý den na této škole probíhá tzv. krásné ráno. Jedná se o aktivitu, která probíhá denně vždy 15 min před začátkem školního dne. Krásná rána slouží k budování vztahů a řešení aktuálních potřeb.

Krizový plán má škola uložený ve sborovně a na sdíleném přístupu ve školních počítačích. Seznámeni jsou s ním všichni pracovníci, a to během porad se školním metodikem prevence.

Na této škole byl řešen případ užití alkoholu a kouření cigaret během školní akce, jednalo se o skupinku žáků. Situace byla řešena v interakci se žáky, rodinou, třídním učitelem a školním metodikem prevence. Žáci byli potrestáni kázeňským opatřením a třídní učitel zavedl diskuzi na téma hrozby užívání návykových látek.

Dle ŠMP této školy je častým problémem ve spolupráci rodičů a školy fakt, že rodiče vyznávají jiné hodnoty než škola a dětem tak často prezentují zejména alkohol, jako něco normálního. Co se týče práce školních metodiků prevence, uvítala by, kdyby na svoji práci měla více času. V tom případě by prevence mohla být vykonávána zodpovědněji. Byl by čas chodit za žáky do tříd a diskutovat s nimi na různá témata rizikového chování. Až poté vidí význam ve větší spolupráci ŠMP mezi sebou.

Jako účinné aktivity shledává právě krásná rána.

### **Základní škola č. 8**

Základní škola je úplná škola I. a II. stupně, kterou navštěvuje 180 žáků.

#### **1) Analýza výchozí situace**

Není v dokumentu primární prevence.

#### **2) Stanovení cílů**

Mezi obecně stanovené cíle této školy patří prevence užívání návykových látek, šikany, vandalství a dalších forem rizikového chování, posilování komunikačních schopností, sebevědomí a sebedůvěry. Dále cílí žáky učit schopnostem řešení konfliktů a krizových situací, způsobům trávení volného času a vede žáky k pěstování a posilování mravních a morálních hodnot. Cíle jsou rozděleny na dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé. V rámci dlouhodobých cílů je formována osobnost žáka, aby byl schopen orientovat se v dané problematice, vážil si svého zdraví a uměl vhodně využívat svůj volný čas.

Mezi střednědobé cíle má škola zařazeny činnosti jako je pravidelná práce s třídním kolektivem, podpora spolupráce, podpora zájmu rodičů, další vzdělávání pedagogických pracovníků a pravidelné třídnické hodiny.

Do krátkodobých cílů řadí aktivity, které jsou zaměřeny na vhodné využití volného času, řešení aktuálních problémových situací, zapojování žáků do aktivit školy, besedy s odborníky a poskytování informačních materiálů.

### **3) Soubor aktivit**

V rámci preventivního programu jsou uvedeny pouze obecné metody, jako je aktivní sociální učení, výklad, individuální přístup, samostatná práce, besedy, diskuze, sociální hry, obhajoba názoru, trénink způsobu odmítnutí. Dále se prevence uplatňuje v rámci výtvarných činností, v tvorbě třídních pravidel a v projektech s preventivní tematikou.

### **4) Krizový plán v oblasti návykových látek**

Krizový plán není součástí programu primární prevence.

### **5) Rozhovor se ŠMP**

Škola v rámci primární prevence pořádá besedy s odborníky, je přihlášená do projektu video školám, kde jsou dostupné filmy s preventivní tematikou, včetně metodiky jak s nimi pracovat. Školní metodička prevence chválí především spolupráci s Policií ČR, která má velmi pěkně provedené besedy. Škola dále pořádá projektový den na Světový den bez tabáku a ke konci roku sportovní den ředitele školy.

Krizový plán je dostupný všem pedagogům, kteří jsou s ním seznámeni v rámci pedagogických porad. V této škole zároveň také proběhla simulace krizových situací a nácvik správného postupu pedagogů.

V oblasti spolupráce školy a rodiny neshledává nic, co by se mělo nějak výrazně zlepšit, ale v rámci spolupráce škol mezi sebou by ocenila větší angažovanost. Zmiňuje, že ani nezná školní metodiky prevence nejbližších škol. Sice pravidelně probíhá setkání metodiků prevence v rámci oblasti, ale to neshledává nijak přínosné.

## **Základní škola č. 9**

Úplná škola, která má po jedné až dvou třídách v každém ročníku. Školu navštěvuje v devíti ročnících 260 žáků.

### **1) Analýza výchozí situace**

Ve škole se zvyšuje počet žáků ze sociálně slabších rodin, kterým je věnována zvýšená pozornost v souvislosti se zvýšeným rizikem vzniku nežádoucího jednání. Dále je zvláštní

pozornost věnována žákům s poruchami chování, jejichž počty se rovněž zvyšují. Škola je zapojena do projektu „Nenech to být“, což je projekt na podporu boji proti šikaně. O těchto krocích jsou informováni rodiče.

## **2) Stanovení cílů**

Škola má charakterizováno několik krátkodobých cílů, konkrétně se jedná o předcházení šikany, dohled nad žáky během přestávek a volných hodin, zamezení přístupu k nevhodným webovým stránkám, upevňování morálních postojů, zákaz používání mobilních telefonů ve škole, předcházení záškoláctví, upevňování spolupráce, upozorňování na zdravotní rizika v souvislosti s návykovými látkami, právní rizika požívání návykových látek, preventivní působení v oblasti hazardu a patologického hráčství. Školní prevence má vést k efektivnímu využívání volného času, zdravému životnímu stylu, má učit děti rozpoznat formy domácího násilí a případně mají vědět kam se obrátit. Dále vede žáky k toleranci k menšinám apod.

## **3) Soubor aktivit**

Aktivity jsou v rámci preventivního programu rozděleny do tří celků dle cílových skupin, pro účely této práce jsou vybrány aktivity, které souvisí s rizikem závislostního chování.

### **Prevence směrem k žákům**

Pravidelně jsou vedeny třídnické hodiny, které umožňují včas odhalit rizikové chování. Aktivity specifické primární prevence, kam spadá i předcházení vzniku závislostí, jsou prováděny prostřednictvím besed a interaktivních programů. Škola má zřízenou schránku důvěry a žáci se mohou obrátit na školního metodika prevence. V nabídce je široká nabídka zájmových kroužků a volnočasových aktivit.

### **Prevence směrem k rodičům**

Rodiče jsou o prevenci pravidelně informováni, škola pořádá i různé akce pro aktivní spolupráci školy a rodičů.

### **Prevence směrem k pedagogickým pracovníkům**

Je kladen důraz na další vzdělávání pedagogických pracovníků, zejména školního metodika prevence, a to ve všech oblastech rizikového chování.

Mezi konkrétní metody patří projektové vyučování, hra, tematické práce, komunitní kruh, brainstorming, využití dokumentů, přednášky a besedy s odborníky, interaktivní programy a peer programy. Žáci mohou využít schránky důvěry, informační nástěnky, konzultačních hodin, mohou navštěvovat školní knihovnu a různé volnočasové aktivity.

#### **4) Krizový plán v oblasti návykových látek**

Krizový plán je rozdělen do tří kategorií:

##### **Řešení konzumace tabákových výrobků v prostorách školy**

Prvním krokem je odebrání a zajištění výrobku tak, aby žák nemohl v konzumaci pokračovat, dále je sepsán záznam o události s informací kdo žákovi výrobek poskytl. Následně je informován školní metodik prevence a třídní učitel, který informuje zákonné zástupce žáka. V závažných případech nebo při opakující se situaci škola vyrozumí OSPOD. Z jednání žáka jsou vyvozeny sankce dle školního řádu

##### **Řešení konzumace alkoholu nebo omamných a psychotropních látek v prostorách školy či jejich nález**

Stejně jako v případě odhalení konzumace tabákového výrobku je alkohol či omamná a psychotropní látka odebrána a je zamezeno další konzumaci. Látku nepodrobuje žádnému testu. V případě, že je žák ohrožen na zdraví, je přivolána lékařská pomoc. Když je žák mimo ohrožení, je s ním ihned sepsán záznam s vyjádřením žáka o původu návykové látky. Následně je vyrozuměn školní metodik prevence, vedení školy a třídní učitel, který informuje zákonné zástupce. Dále škola informuje OSPOD a Policii ČR.

##### **Podezření že má žák omamnou a psychotropní látku u sebe**

Řešení této situace je v kompetenci Policie ČR, kterou pedagog ihned informuje a konzultuje další postup. Dále vyrozumí zákonné zástupce. Žák je až do příjezdu Policie ČR izolován a je pod dohledem. Je zakázáno provádět osobní prohlídku.

#### **5) Rozhovor se ŠMP**

Škola spolupracuje s regionálními organizacemi, které poskytují preventivní programy. Problematika závislostního chování je pak řešena i v rámci vyučovacích hodin, zejména během výchovy ke zdraví. Ke konci roku ředitel organizuje den ředitele školy.

Krizový plán má škola uložený ve vytištěné formě u ředitele školy. V elektronické podobě je na intranetu a na webových stránkách školy. Všichni pedagogičtí pracovníci

k němu tedy mají přístup. Pracovníci školy jsou s ním seznámeni vždy na začátku školního roku a v případě jakýchkoli změn i během roku.

Z rozhovoru vyplynulo, že přímo ve škole se s výskytem závislostního chování nesetkali, ale po vyučování bylo přistiženo několik žáků deváté třídy, jak kouří. Přesto, že se situace odehrála mimo školu a po vyučování, to znamená, že se bezprostředně netýká školy, byli informováni rodiče dětí. Kázeňská opatření udělena nebyla, ale jako reakce na tuto záležitost byla posílena prevence kouření a třídní učitelé nastolili nové debaty na toto téma.

### **Základní škola č. 10**

Plně organizovaná škola, kterou navštěvuje 310 žáků.

#### **1) Analýza výchozí situace**

Není v dokumentu uvedena.

#### **2) Stanovení cílů**

Mezi preventivní cíle této školy patří hledání pomoci při problémech žáků, navazování komunikace dětí s dospělými a komunikace s rodinami. Škola chce být, prostřednictvím neformálního vzdělávání, zdrojem informací o škodlivém vlivu alkoholu a jiných návykových látek. Dále chce nabízet alternativní využití volného času a podporovat osobnost žáka. V této oblasti se jedná konkrétně o rozvoj sebepoznání, sebevědomí, osvojení práce s emocemi, komunikační dovednosti, naučit se řešit konflikt a stresové situace, trénink odmítnutí a vzdor tlaku vrstevníků.

#### **3) Soubor aktivit**

Učitelé zařazují v rámci celého školního roku do výuky aktivity a psychologické hry zaměřené na zlepšování vztahů ve třídě, budování přátelské atmosféry, nácvik sociálně psychologických dovedností. Tyto aktivity jsou zdrojem informací o patologických jevech, jako je kouření, alkohol, drogy, šikana, gamblerství, záškoláctví, vandalismus, rasismus, kriminalita atd. K prevenci závislostního chování jsou na škole k dispozici materiály ze školení protidrogové prevence.

Součástí programu je kapitola s názvem „Jak poznám, že moje dítě bere drogy?“, kde je uvedeno několik otázek a podle počtu kladných odpovědí rodič může návykové jednání svého dítěte včas odhalit. Je to tedy návod pro rodiče.

#### **4) Krizový plán v oblasti návykových látek**

Krizový plán není součástí programu primární prevence.

#### **5) Rozhovor se ŠMP**

Na škole nejčastěji probíhá prevence v hodinách výchovy ke zdraví, kde je s žáky o problematice rizikového chování, obzvláště o hrozbách návykových látek, diskutováno. Škola také pořádá nejrůznější besedy a vlastní vstupy s programem Boys and Girls plus.

Krizový plán je uložen u vedení školy a školském poradenském pracovišti, seznámení s ním probíhá během přípravného týdne.

Krizovou situaci v oblasti závislostního chování uvedla školní metodička prevence jen jednu, a to případ žáka deváté třídy, který přišel na odpolední vyučování pod vlivem alkoholu. Vše bylo řešeno s žákem a rodiči, kteří nebyli moc sdílní, a žák nakonec opustil školu.

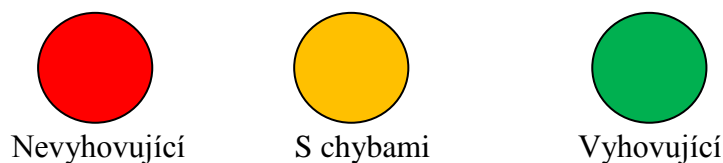
Od rodiny obecně by očekávala více úcty a spolupráce. Přístup zákonných zástupců ke škole ji často demotivuje. Zároveň by také uvítala větší spolupráci škol mezi sebou, ale podle ní na to není čas.




### **8 Shrnutí výsledků a návrh doporučení**

Z výzkumného šetření vyplynulo, že ani jedna z vybraných deseti škol nemá dokonale vypracovaný program primární prevence. Několik škol nemá do programu primární prevence zahrnut krizový plán. Při obsahové analýze se tak zdálo, že ho školy nemají vůbec zpracovaný, což by bylo vážným pochybením. Z rozhovorů se školními metodiky prevence však vyplynulo, že zpracován je, jen není součástí programu primární prevence. V ostatních oblastech se také vyskytují chyby, a to zejména v oblasti analýzy současné situace, kterou několik škol nemá zpracovanou, přitom je zásadním východiskem pro stanovení cílů a plánování aktivit do následujícího roku. Následující tabulka ukazuje přehledný souhrn toho, jak jednotlivé školy uspěly v jednotlivých oblastech.



**Tabulka 4: Přehled výsledků obsahové analýzy**



	Analýza současné situace	Stanovení cílů	Soubor aktivit	Krizový plán
ZŠ č. 1				
ZŠ č. 2				
ZŠ č. 3				
ZŠ č. 4				
ZŠ č. 5				
ZŠ č. 6				
ZŠ č. 7				
ZŠ č. 8				
ZŠ č. 9				
ZŠ č. 10				

Zdroj: zpracováno autorem práce

Tři školy jsou v tabulce označeny jako velmi úspěšné, jsou označeny symbolem úsměvu, který znázorňuje obzvlášť správně vykonávanou činnost v rámci některé z oblastí.

Z rozhovorů se školními metodiky prevence vyšlo najevo několik konkrétních aktivit, které jsou dále popsány a mohou sloužit jako návody a doporučení pro školní prevenci.

## **Krásná rána**

Krásné ráno slouží k budování vztahů a postojů. Probíhá každé ráno 15 minut, střídá se setkání celé školy a setkání v rámci třídních kolektivů. Na začátku si žáci společně s pedagogy zazpívají, poté následuje cílená aktivita. V té si žáci sdělují své zážitky, vyjadřují svoji náladu, dělí se o své radosti a starosti. Pomocí drobných her se učí poznat jeden druhého, udělat mu radost. Na základě krátkého textu nebo dramatické situace jsou rozebírány životní hodnoty a postoje. Cílem této aktivity je učit žáky být citliví, postavit se k životu čelem a stát se dobrým člověkem.

## **Spolupráce s místní SŠ**

ZŠ a SŠ si určí společné téma (podle věku dětí - v závislosti na ŠVP) - například sex a vztahy, závislosti, gamblerství, poruchy příjmu potravy. Studenti SŠ si připraví přednášku, besedu, doplní ji různými ukázkami, nejčastěji video, vlastní film atp. Pak si přichystají aktivity související s vybraným tématem, většinou nějaký konkrétní příběh, který s žáky rozebrali při přednášce. Dále mají nachystanou skupinovou práci (např. vyrábění plakátu s danou tematikou, pracovní listy). Následně je vše, už mimo projektový den, zakomponováno do výuky (např. v hodinách českého jazyka žáci píší své vlastní hodnocení, úvahu o tom co jim projekt přinesl apod).

## **Posilování schopnosti vypořádat se s odmítnutím, zklamáním, selháním**

Učitel ukáže žákům obrázek zamračeného, plačícího dítěte a žáci přemýšlejí, proč se tak chová a snaží se najít různá řešení této situace. Žáci mohou vymýšlet různé konflikty, popisovat vlastní apod. Podle formy problému je možné tuto aktivitu použít jak na prvním stupni tak na druhém. Těmito činnostmi jsou žáci vedeni k tomu, že každý problém je řešitelný a měli by být seznámeni s možnostmi jak je řešit.

## **Výcvik dovedností, jak čelit negativnímu vlivu vrstevníků**

Žáci k tomuto cíli směřují formou hry, kdy jeden žák přemlouvá druhého, používá různé formy nátlaku. Přemlouvající stále argumentuje proti námitkám odmítajícího. Vhodné je, když je prvním přemlouvajícím učitel. Různé situace, ke kterým jeden druhého přemlouvá, vymýšlí učitel, nebo žáci samy. Příkladem je, zkusíme si zakouřit cigaretu/ marihuanu. Po škole si koupíme pivo, apod. I tato aktivita může být přizpůsobena věku žáků.

## **Projektové dny**

- Světový den bez tabáku - 31. Května
- Světový den boje proti AIDS – 1. Prosince
- Světový den boje proti rakovině - 4. Únor
- Mezinárodní den boje proti drogám – 26. června

Všech těchto významných dnů se dá využít v rámci prevence závislostního chování napříč všemi ročníky ZŠ, samozřejmostí je program přizpůsobit věku žáků.

## **Besedy s Policií ČR**

Policie ČR má své preventivní oddělení, kde myslí i na žáky základních škol a má pro ně připraveny propracované přednášky a besedy. Beseda týkající se drog a jiných návykových látek naučí děti rozeznávat drogy a vědět vše o jejich aplikaci, ba naopak. Součástí jsou například fotografie toxikomanů před závislostí a po několikaletém užívání drog. Nejsou to pěkné obrázky, ale co se týče prevence tak na žáky působí maximálně. Policie má připraveny prezentace na mnoho témat rizikového chování mládeže.

## **Peer programy**

Peer aktivisty si lze objednat nebo si je škola může vychovat. Vždy se jedná o mladé lidi, vrstevníky, kteří hovoří stejným jazykem jako jejich cílová skupina a chovají se k nim jako k sobě rovným. Cílem je nenásilnou a přátelskou formou žáky poučit o rizicích, které jim hrozí. Mladiství často dospělými opovrhují, jelikož se nachází někde na prahu mezi dětstvím a dospělostí. Přednášky od svých vrstevníků pak vnímají daleko lépe.

## **Programy dlouhodobé prevence od obecně prospěšných společností**

Program je realizován přímo ve škole po dobu čtyř let. Každý rok se ve třídě realizují 3 – 4 programy, každý z nich trvá dvě vyučovací hodiny. Program je veden interaktivní formou, využívá se didaktických her, věnuje se prostor diskusím, žáci pracují individuálně i ve skupinách.

Programy obsahují široká témata a v průběhu oněch čtyř let jsou s žáky všechny probrány. Tyto programy jsou certifikovány MŠMT.

## **Boys and Girl plus**

Program je určen pro II. stupeň ZŠ a pro SŠ. Jedná se o seriál, který má 25 epizod, ty se dělí do šesti tematických celků podle témat.

Každý blok začíná zhlédnutím epizody, nebo většího celku a na něj pak navazují aktivity, které jsou podrobně popsány v metodice. Jsou to například skupinové diskuze, hry, skupinové práce, řešení problému apod. Program se dá upravovat pro individuální potřeby.

## 9 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak jsou reálně aplikovány a vnímány programy primární prevence na základních školách, a to z pohledu školních metodiků prevence vybraných škol. Zároveň byla analyzována jejich obsahová stránka.

V teoretické části byla popsána současná terminologie rizikového chování, prevence v oblasti školství a oblast závislostního chování.

Praktická část popisuje výzkumné šetření, které bylo provedeno ve dvou krocích. Nejprve byla provedena obsahová analýza programů primární prevence vybraných škol. Následně byly uskutečněny rozhovory se školními metodiky prevence. Z rozhovorů byly vybrány nejdůležitější informace. Celé rozhovory jsou transkribovány v přílohách.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že častým úkazem je fakt, že programy primární prevence uvádí aktivity které, se reálně ve školách neuskutečňují. Na druhou stranu je také časté, že se na školách realizují preventivní aktivity, které v programu uvedeny nejsou.

Po dokončení obsahové analýzy se zdálo, že několik škol vůbec nemá zpracovaný krizový plán, což by bylo závažným pochybením, jelikož je to povinností každé školy. Z rozhovorů se školními metodiky prevence ale vyšlo najevo, že zpracován je, pouze není součástí programu primární prevence.

Krizový plán zároveň musí být dostupný všem pedagogickým pracovníkům tak, aby když nastane krizová situace, mohli do plánu nahlédnout a řídit se přesně stanovenými kroky. V tomto bodě uspělo pouze osm škol. Zbývající dvě sice krizový plán zpracovaný mají, všichni pedagogičtí pracovníci jsou s ním seznámeni, ale je uložen pouze u ředitele školy a školního metodika prevence. Když pak nastane situace, že ředitel ani školní metodik prevence nejsou na pracovišti a dojde k výskytu rizikového chování, nemusí škola jednat správně a vyšetření takové situace se může zkomplikovat.

Školní metodici prevence byli také dotazováni na spokojenost se spoluprací školy a rodiny, právě v oblasti prevence. Někteří k tomuto vztahu neměli výhrady, ale objevily se i názory, že je závislostní chování a prevence obecně ze strany rodiny často podceňována a pedagogické pracovníky tato skutečnost demotivuje.

Ke spolupráci škol, respektive školních metodiků prevence, se někteří také vyjádřili negativně. Spolupráce se jim zdá nedostačující a uvítali by větší možnost sdílení aktivit a větší vzájemnou interakci. Zároveň si však uvědomují, že pro ideální spolupráci nezbyvá

čas, jelikož většina školních metodiků prevence učí na plný úvazek. Z tohoto pohledu lze konstatovat, že prevence by mohla být daleko propracovanější a tím pádem i účinnější, kdyby školním metodikům prevence bylo poskytnuto více času své úkoly svědomitě plnit.

Další část práce shrnuje výsledky šetření a zabývá se jednotlivými doporučeními a tipy na aktivity, které jsou v některých školách zavedené a jsou s nimi dobré zkušenosti. Tyto aktivity jsou podrobně popsány a mají sloužit jako možné návody pro školní metodiky prevence. Osm z deseti dotazovaných se vyjádřilo, že by takovou možnost využilo.

Vzhledem k minimálnímu výskytu závislostního chování na vybraných školách lze konstatovat, že reálná funkčnost programů primární prevence vybraných škol je pozitivního charakteru, i přesto že jejich zpracování není dokonalé.

Výzkumné šetření ukázalo, že programy primární prevence a jejich realizace vždy neodpovídá požadavkům, mnohé ale zahrnují dobré nápady. Ke zkvalitnění programů by mohla přispět užší spolupráce školních metodiků prevence se speciálními pedagogy. Pro speciální pedagogy se tento fakt může stát inspirací k hlubšímu studiu etopedie.

## 10 Seznam tabulek a obrázků

Tabulka 1: Účinnost prevence závislostního chování .....	16
Tabulka 2: Přehled vybraných škol .....	24
Tabulka 3: Princip SWOT analýzy.....	25
Tabulka 4: Přehled výsledků obsahové analýzy.....	48
Obrázek 1: Krizový plán zadržení nelegální návykové látky u žáka .....	37

## 11 Seznam použitých zdrojů

### Literatura

- 1) BRICHČÍN, Milan. *Mládež - drogy - společnost*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997. ISBN 80-86039-20-X.
- 2) CSÉMY, Ladislav, KALMAN, Michal, VAŠÍČKOVÁ Jana. *Zdraví a životní styl dětí a školáků*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3409-4.
- 3) CSÉMY, Ladislav, PERNICOVÁ Hana, NEŠPOR Karel. *Prevence problémů působených návykovými látkami*. Praha: Besip MV.
- 4) ĎURIŠ PAVEL ,et al. *Abeceda bariéry proti sociálně patologickým jevům u žáků základních škol: praktická informace pro rodiče a učitele*. Praha: Fórum pro zdraví, 2005. ISBN 80-23969-98-6.
- 5) ESCOHOTADO, Antonio, JANDA Luděk. *Stručné dějiny drog*. Praha: Volvox Globator, 2003. ISBN 80-7207-512-8.
- 6) GOODYER, Paula, PÁNEK Jiří. *Drogy + teenager*. Praha: Slovanský dům, 2001. ISBN 80-86421-44-9.
- 7) HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- 8) KAJANOVÁ, Alena. *Sociální patologie: vybrané kapitoly*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2014. ISBN 978-80-7394-449-0.
- 9) KALINA, Kamil. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. ISBN 80-86734-05-6.
- 10) LIBA, Jozef. *Zdravie, drogy, drogová prevencia*. Prešov: Prešovská univerzita, 2016. ISBN 978-80-555-1556-4.



- 11) MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-589-4.
- 12) MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
- 13) Mezinárodní klasifikace nemocí MKN - 10: Poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním psychoaktivních látek (F10 - F19). *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/F10-F19.html>
- 14) MIOVSKÝ, Michal, ADÁMKOVÁ Tereza, BARTÁK Miroslav, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.
- 15) MIOVSKÝ, Michal, AUJEZKÁ Anna, BUREŠOVÁ Iva, et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.
- 16) MIOVSKÝ, Michal, GABRHELÍK Roman, CHARVÁT Miroslav, ŠŤASTNÁ Lenka, JURYSTOVÁ Lucie, MARTANOVÁ Veronika. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.
- 17) MIOVSKÝ, Michal. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. Praha: Klinika adiktologie, 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2012. ISBN 978-80-87258-74-3.
- 18) MIOVSKÝ, Michal, SKÁCELOVÁ Lenka, ZAPLETALOVÁ Jana, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.

- 19) NEŠPOR, Karel, CSÉMY Ladislav. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. Praha: BESIP, 1997.
- 20) PRESL, Jiří. *Drogová závislost: může být ohroženo i vaše dítě?*. Praha: Maxdorf, 1995. ISBN 80-85800-25-X.
- 21) PTÁČEK, Radek. *Poruchy chování v dětském věku*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-81-4.
- 22) SMÉKAL, Vladimír, MACEK Petr. *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-85947-83-8.
- 23) SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.
- 24) *Zaostřeno: ESPAD*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2016 (5). ISSN 2336-8241.

### **Zákony a vyhlášky**

- 1) Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže: *Strategie primární prevence 2013-2018*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha, 2013. Dostupné on-line na: <http://www.msmt.cz/file/28077> [cit. 2018-04-07].
- 2) Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (561/2004 Sb.) ve znění účinném od 1.9.2017 do 31.8.2018. Dostupné on-line na <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018> [cit. 2018-04-07]
- 3) Vyhláška MŠMT 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Dostupné on-line na [www.msmt.cz/file/39021/download/](http://www.msmt.cz/file/39021/download/) [cit. 2018-04-07]

- 4) Vyhláška MŠMT 197/2016 Sb. kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Dostupné online na [www.msmt.cz/file/39021/download/](http://www.msmt.cz/file/39021/download/) [cit. 2018-04-08]

## 12 Přílohy

### 12.1 Přepis rozhovorů se školními metodiky prevence

#### Základní škola č. 1

**1) Jaké konkrétní aktivity Vaše škola podniká v rámci prevence závislostního chování?**

Naše škola spolupracuje s regionálními organizacemi zajišťujícími primární prevenci, dále pořádá projektové dny s tematikou primární prevence, odborné přednášky pro žáky v rámci vyučování a pro rodiče v rámci třídních schůzek, vše je zakomponováno do školního vzdělávacího plánu a preventivního programu.

**2) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem s ním jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni?**

Krizový plán je umístěn na webových stránkách školy, je součástí preventivního programu. Přístup k němu mají všichni pedagogičtí pracovníci. S krizovým plánem seznamují kolegy na pedagogických radách a v rámci porad primární prevence.

**3) Setkali jste se na Vaší škole s užitím návykové látky (kouření, alkohol, drogy)? Popište situaci, kdy, kde a jak byla řešena.**

Ano, na naší škole bylo řešeno jak kouření cigaret tak požití alkoholu. Vždy se řeší individuálně ve spolupráce školního metodika prevence, výchovného poradce, třídního učitele, vedení školy a rodičů dle krizového plánu. Podle závažnosti situace jsou z takového jednání vyvozeny důsledky, tedy kázeňská opatření.

**4) Myslíte, že je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence dostačující? Co byste změnil/a?**

Z pohledu naší školy ano.

**5) Myslíte, že je spolupráce škol mezi sebou dostačující? Co byste změnil/a?**

Z pohledu naší školy ano.

**6) Máte nějaké tipy na osvědčené preventivní aktivity, které se ukázaly být účinné?**

Mezi mé oblíbené aktivity patří právě projektové dny. V období školního roku je jich pořádáno několik, vždy na nějaké téma. V oblasti závislostního chování se jedná například o Světový den bez tabáku, který připadá na 31. května. Na celé škole, napříč třídami a do všech předmětů je zakomponována prevence kouření. Děti si tak nenásilnou formou osvojují

znalosti a škodlivosti tabáku. Dalším takovým dnem je například světový den boje proti aids, ten je myslím 1. prosince pak den boje proti rakovině a další. Když je člověk trochu kreativní, dá se těchto dní ve prospěch prevence dobře využít.

**7) Máte zájem o doporučení a tipy ostatních školních metodiků prevence?**

Ano.

**Základní škola č. 2**

**1) Jaké konkrétní aktivity Vaše škola podniká v rámci prevence závislostního chování?**

Škola se účastní celostátních a regionálních projektů. Dále pořádáme různé besedy, pouštíme dětem preventivní filmy. Mezi naše aktivity patří také školní dvoudenní projekt „Nauč se říkat ne“ s tematikou primární prevence, v závislosti na věku žáků je zaměřený na kouření, zneužívání návykových látek, HIV.

**2) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem s ním jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni?**

Krizový plán je uložen ve sborovně a elektronicky na intranetu. Probíhají pravidelné porady, kde se průběžně s plánem pracuje a zároveň probíhá dílčí a závěrečné vyhodnocování.

**3) Setkali jste se na Vaší škole s užitím návykové látky (kouření, alkohol, drogy)? Popište situaci, kdy, kde a jak byla řešena.**

Ano, naštěstí pouze s kouřením. Situace je vždy řešena s rodiči a v rámci školy prostřednictvím výchovných opatření. Nesetkali jsme se s tím, že by se u konkrétního žáka situace opakovala, takže žádná další intervence nebyla nutná.

**4) Myslíte, že je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence dostačující? Co byste změnil/a?**

Je dostačující, nic bych neměnila.

**5) Myslíte, že je spolupráce škol mezi sebou dostačující? Co byste změnil/a?**

Také se mi nezdá, že by se něco mělo měnit.

**6) Máte nějaké tipy na osvědčené preventivní aktivity, které se ukázaly být účinné?**

Dvou denní projekt „Nauč se říkat NE“.

**7) Máte zájem o doporučení a tipy ostatních školních metodiků prevence?**

Ne

**Základní škola č. 3**

**1) Jaké konkrétní aktivity Vaše škola podniká v rámci prevence závislostního chování?**

Vše je uvedeno v programu primární prevence naší školy, jedná se tedy o samostatné práce, besed, obhajobu vlastního názoru, nácvik odmítnutí, různé skupinové práce. Dále pak akce jako jsou jarmarky, sportovní dny a tak podobně.

**2) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem s ním jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni?**

Jeden je u mě jako u školního metodika prevence a druhý u ředitele školy. Kolegové jsou s ním seznámeni v rámci preventivního programu.

**3) Setkali jste se na Vaší škole s užitím návykové látky (kouření, alkohol, drogy)? Popište situaci, kdy, kde a jak byla řešena.**

Ano, s kouřením. V rámci občanské výchovy byli žáci seznámeni s riziky užívání a byli obeznámeni rodiče s tím, že dítě kouří. Jinak situace řešena nebyla.

**4) Myslíte, že je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence dostačující? Co byste změnil/a?**

Myslím si, že není dostačující. Rodiče se málo angažují a spolupracují se školou. Jakým způsobem to změnit mě nenapadá, možná by stačil větší zájem ze strany rodičů.

**5) Myslíte, že je spolupráce škol mezi sebou dostačující? Co byste změnil/a?**

Je nedostačující, školy mezi sebou komunikují minimálně, ráda bych se dělila o provedené preventivní akce s ostatními metodiky prevence. Myslím, že by to bylo vzájemně prospěšné.

**6) Máte nějaké tipy na osvědčené preventivní aktivity, které se ukázaly být účinné?**

Tematické besedy, zejména od Policie ČR, jinak mě nic nenapadá.

**7) Máte zájem o doporučení a tipy ostatních školních metodiků prevence?**

Ano

## Základní škola č. 4

### **1) Jaké konkrétní aktivity Vaše škola podniká v rámci prevence závislostního chování?**

Aktivity primární prevence probíhají průřezově výukou, jsou zakotveny v programu mimoškolních aktivit. Naše škola také spolupracuje s místními střední školou, v rámci společných projektových dnů.

### **2) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem s ním jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni?**

Každý pedagog má krizový plán fyzicky k dispozici. Kolegy s krizovým plánem seznamuji já na pracovních poradách.

### **3) Setkali jste se na Vaší škole s užitím návykové látky (kouření, alkohol, drogy)? Popište situaci, kdy, kde a jak byla řešena.**

Přímo ve škole ne. Ale počet experimentujících s návykovými látkami v okolí roste.

### **4) Myslíte, že je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence dostačující? Co byste změnil/a?**

Setkáváme se s podceňováním této tematiky ze strany rodiny. Rodiče často nemají přehled o aktivitách svých dětí, pořádáme osvětové přednášky a snažíme se více zapojit rodiče do činností a života školy.

### **5) Myslíte, že je spolupráce škol mezi sebou dostačující? Co byste změnil/a?**

V regionu se pořádají pravidelná setkání metodiků primární prevence, takže na této úrovni ano.

### **6) Máte nějaké tipy na osvědčené preventivní aktivity, které se ukázaly být účinné?**

Můj názor je že by děti měly být méně informovány o tom jak užívat. Naším úkolem je děti více děti zabavit a vést k zodpovědnosti a naučit je nést důsledky chování. Tipy na aktivity nemám, snad jen společné dny se střední školou.

Funguje to tak, že se určí společné téma (podle věku dětí - v závislosti na ŠVP) - třeba sex a vztahy, závislosti, gamblerství, poruchy příjmu potravy.

Oni si připraví přednášku, besedu, doplní to vždycky i nějakými ukázkami, měli třeba výukové filmy. Pak si přichystají aktivity související s tím tématem, většinou nějaký konkrétní příběh, který s dětmi rozeberou. Pak nachystají nějakou „skupinovku“, třeba vyrábějí plakáty s tou danou tematikou nebo děti vyplní pracovní listy a pak to společně

vyhodnocují. Následně pak už mimo ten „projekták“ se to ještě dá zakomponovat do výuky, třeba při češtině děti píší své vlastní hodnocení - nebo úvahu - co jim to přineslo apod. Dáváme to na školní web, v informatice třeba na totéž téma děláme společnou prezentaci, prostě to nějakým způsobem dál využijeme.

**7) Máte zájem o doporučení a tipy ostatních školních metodiků prevence?**

Ano

**Základní škola č. 5**

**1) Jaké konkrétní aktivity Vaše škola podniká v rámci prevence závislostního chování?**

Zveme na setkání se žáky Policii, dále například proběhl hudební pořad se zaměřením na zneužívání drog pro druhý stupeň.

**2) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem s ním jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni?**

Krizový plán zpracovávám já jako školní metodik prevence ve spolupráci s výchovnou poradkyní a ředitelem školy. Všichni učitelé jsou informováni na pedagogické radě. V současné době prochází krizový plán revizí a dojde k jeho zpřesnění do pedagogické rady teď v dubnu.

**3) Setkali jste se na Vaší škole s užitím návykové látky (kouření, alkohol, drogy)? Popište situaci, kdy, kde a jak byla řešena.**

Ano, drogy - marihuana asi před 7 lety - látka byla zabavena, byla informována policie, OSPOD a rodiče, žákyně hodnocena sníženou známkou z chování za hrubé porušení školního řádu, dále řešila policie, posílala jsem vyjádření na soud. Letos byla u žáka 6. třídy nalezena elektronická cigareta. Ihned byla zabavena, byla podána informace rodičům. Vše s nimi bylo projednáno. Žák dostal sníženou známku z chování. Jako následná reakce bylo vše projednáno a byla podána informace ve třídách třídními učiteli. Ještě si vzpomínám asi před devíti lety, kdy žáci 7. třídy mezi vyučováním pili alkohol, byli zavoláni rodiče. Žákům byla udělena snížená známka z chování.

**4) Myslíte, že je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence dostačující? Co byste změnil/a?**

Ano.



**5) Myslíte, že je spolupráce škol mezi sebou dostačující? Co byste změnil/a?**

Nevím, že bychom v rámci prevence nějak spolupracovali, snad jen pravidelné setkání s oblastním metodikem.

**6) Máte nějaké tipy na osvědčené preventivní aktivity, které se ukázaly být účinné?**

Vždy se s největším ohlasem setkávají u žáků i rodičů projektové dny a zážitkové besedy a peer programy.

U peer programů jde o mladé lidi, kteří jsou našim dětem podobní, například se vyjadřují a oblíkají jako oni, poslouchají stejnou hudbu a řeší stejné problémy. Ti pak našim dětem přednášejí na různá témata, je to fajn jelikož mladiství nás dost často neberou vážně. Přednášky od svých vrstevníků, kteří jsou jim podobní, pak vnímají daleko lépe.

**7) Máte zájem o doporučení a tipy ostatních školních metodiků prevence?**

Ne.

**Základní škola č. 6**

**1) Jaké konkrétní aktivity Vaše škola podniká v rámci prevence závislostního chování?**

Naše aktivity jsou konkrétně popsány v programu primární prevence naší školy. Mezi ně patří posilování schopnosti vypořádat se s odmítnutím, nácvik jak čelit vlivu vrstevníků. Dále probíhají nejrůznější besedy většinou informativního charakteru.

**2) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem s ním jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni?**

Je uložen na intranetu. Seznámení probíhá v rámci pedagogických porad.

**3) Setkali jste se na Vaší škole s užitím návykové látky (kouření, alkohol, drogy)? Popište situaci, kdy, kde a jak byla řešena.**

Ano, kouření. Žák osmé třídy kouřil na toaletě. Cigarety mu byly zabaveny, ihned byli kontaktováni rodiče a se situací obeznámeni. Celou situaci pak řešila výchovná komise a žákovi byla udělena snížená známka z chování.

**4) Myslíte, že je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence dostačující? Co byste změnil/a?**

Ano je.

**5) Myslíte, že je spolupráce škol mezi sebou dostačující? Co byste změnil/a?**

Ano je.

**6) Máte nějaké tipy na osvědčené preventivní aktivity, které se ukázaly být účinné?**

Naše aktivity, které se osvědčily, jsou konkrétně popsány v preventivním programu školy. Jiné mě nenapadají.

**7) Máte zájem o doporučení a tipy ostatních školních metodiků prevence?**

Ne

**Základní škola č. 7**

**1) Jaké konkrétní aktivity Vaše škola podniká v rámci prevence závislostního chování?**

Preventivní programy, které se konají zpravidla jednou za pololetí, většinou formou besed. Dále pak krásná rána - 15 minut před začátkem každého dne, slouží k budování vztahů ve třídě, řešení aktuálních potřeb, slouží tedy i jako prevence závislostního chování.

**2) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem s ním jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni?**

Je uložený ve sborovně a na sdíleném přístupu. Jsou s ním seznámeni všichni pracovníci během porad s metodikem prevence.

**3) Setkali jste se na Vaší škole s užitím návykové látky (kouření, alkohol, drogy)? Popište situaci, kdy, kde a jak byla řešena.**

Ano - kouření cigaret, užívání alkoholu na školní akci. Situace byla řešena v interakci s žáky, rodinou, třídním učitelem a metodikem prevence. Žáci byli potrestáni formálně výchovným opatřením, dále třídní učitel nastolil větší diskusi o návykových látkách.

**4) Myslíte, že je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence dostačující? Co byste změnil/a?**

Ne, myslím si, že rodiče mohou mít a často také mají jiné hodnoty než škola - je běžné, že desetiletému dítěti koupí například Birell. Zejména alkohol je dítěti často prezentován jako něco normálního.

**5) Myslíte, že je spolupráce škol mezi sebou dostačující? Co byste změnil/a?**

Myslím, že by bylo dobré, aby metodik prevence měl na svoji práci vyhrazeno více času a mohl tuto práci dělat zodpovědně, do tříd chodit, s žáky diskutovat. Na to v současném stavu čas schází. Poté by mělo význam zapojit větší spolupráci v rámci ostatních škol.

**6) Máte nějaké tipy na osvědčené preventivní aktivity, které se ukázaly být účinné?**

Právě krásná rána, která probíhají na začátku každého nového dne. Někdy se sejde celá škola, někdy jsou jen v rámci tříd. To střídáme. Jedná se o to, že si všichni společně zazpíváme. Řekneme si, co nás trápí, co se nám líbí atd. Slouží k poznávání druhých, budování dobrého klima a vztahů.

**7) Máte zájem o doporučení a tipy ostatních školních metodiků prevence?**

Ano

**Základní škola č. 8**

**1) Jaké konkrétní aktivity Vaše škola podniká v rámci prevence závislostního chování?**

V rámci prevence jsou pořádány besedy s odborníky, škola je přihlášena do projektu video školám, kde jsou dostupné preventivní filmy. Co se týče prevence závislostí, je pravidelně zvána Policie, která má velmi pěkně zpracovány přednášky. Škola také pravidelně organizuje projektový den na světový den bez tabáku.

**Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem s ním jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni?**

Krizový plán je uložen ve sborovně, tak aby k němu měli všichni pedagogové přístup v případě potřeby. S postupem, jak jednat při vzniklých situacích jsou seznamováni v rámci pedagogických rad. Byl organizován i nácvik pedagogů v různých krizových situacích.

**2) Setkali jste se na Vaší škole s užitím návykové látky (kouření, alkohol, drogy)? Popište situaci, kdy, kde a jak byla řešena.**

Ne, v rámci školy ne.

**3) Myslíte, že je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence dostačující? Co byste změnil/a?**

Ano je dostačující.

**4) Myslíte, že je spolupráce škol mezi sebou dostačující? Co byste změnil/a?**

Ocenila bych větší spolupráci, neznám metodiky prevence ani těch nejbližších škol. Sice se pravidelně setkáváme na oblastních schůzích, ale ty jsou podle mě zbytečné.

**5) Máte nějaké tipy na osvědčené preventivní aktivity, které se ukázaly být účinné?**

Myslím, že je dobré, když se žáci setkají přímo s lidmi, kteří měli v této oblasti problém. Mohou tak slyšet pravdivé příběhy, které často začaly velmi nevině. Dále si myslím, že jsou velmi účinné v rámci besed výzkumy, videa, statistiky, obrázky, konkrétní popsání následků. Moc hezky zpracované má prezentace Policie ČR.

**6) Máte zájem o doporučení a tipy ostatních školních metodiků prevence?**

Ano.

**Základní škola č. 9**

**1) Jaké konkrétní aktivity Vaše škola podniká v rámci prevence závislostního chování?**

Využíváme regionálních organizací, které nabízejí preventivní programy. Problematika závislostního chování je často také řešena v rámci vyučovacích předmětů, jako je například výchova ke zdraví.

**2) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem s ním jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni?**

Krizový plán je uložený ve vtištěné formě u ředitele školy, v elektronické formě je uložený ve školních počítačích v rámci společného disku, a také na webových stránkách školy. Pedagogičtí pracovníci jsou s ním seznamováni průběžně, hlavně v souvislosti se změnami a na začátku každého školního roku. Zvažují i nácvik krizových situací.

**3) Setkali jste se na Vaší škole s užitím návykové látky (kouření, alkohol, drogy)? Popište situaci, kdy, kde a jak byla řešena.**

Přímo v rámci školy ne, ale po škole ano, kdy partička žáků z deváté třídy byla přistižena při kouření. To však už není záležitostí školy, ale rodičů. Rodiče přesto byli informováni a na téma kouření byly rozvinuty nové debaty.

**4) Myslíte, že je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence dostačující? Co byste změnil/a?**

Rodiče by si více měli uvědomovat svou roli. Jsou nejdůležitější složkou prevence, přitom bývá častým úkazem, že dávají svým nezletilým dětem alkohol. Zejména ten je rodiči prezentován jako běžná součást života. To by se mělo změnit, jelikož důsledky jsou leckdy závažné. Školní prevence je pak na tyto případy krátká.

**5) Myslíte, že je spolupráce škol mezi sebou dostačující? Co byste změnil/a?**

Ocenila bych větší spolupráce, zvláště ve formě sdílených strategií.

**6) Máte nějaké tipy na osvědčené preventivní aktivity, které se ukázaly být účinné?**

Sportovní den ředitele školy. Koná se vždycky kolem dne dětí. Je to sportovní dopoledne, kdy se na místním hřišti sejde celá škola a soutěží v různých disciplínách. Dětem se velmi líbí a podporuje vztahy mezi nimi, i mezi dětmi a pedagogy.

**7) Máte zájem o doporučení a tipy ostatních školních metodiků prevence?**

Ano

**Základní škola č. 10**

**1) Jaké konkrétní aktivity Vaše škola podniká v rámci prevence závislostního chování?**

V rámci předmětu výchova ke zdraví je s dětmi problematika probírána, také jsou pořádány besedy s odborníky a besedy v rámci externí spolupráce s lektory z nejmenované obecně prospěšné společnosti, a dále vlastní vstupy s programem Boys and Girls plus

**2) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem s ním jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni?**

Vedení školy a školní poradenské pracoviště, seznámení probíhá v rámci přípravného týdne a je určen všem pedagogům

**3) Setkali jste se na Vaší škole s užitím návykové látky (kouření, alkohol, drogy)? Popište situaci, kdy, kde a jak byla řešena.**

Žák deváté třídy přišel na odpolední vyučování pod vlivem alkoholu. Situace byla řešena pohovorem s žákem a rodiči, to se však neshledalo s velkým úspěchem. Žák posléze změnil školu.

**4) Myslíte, že je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence dostačující? Co byste změnil/a?**

Od rodiny bych očekávala více úcty a spolupráce. Pro mě osobně je přístup rodičů často demotivující, když vidím jejich nezájem.

**5) Myslíte, že je spolupráce škol mezi sebou dostačující? Co byste změnil/a?**

Mohla by být intenzivnější, ale myslím, že všichni jsme zahlceni prací.

**6) Máte nějaké tipy na osvědčené preventivní aktivity, které se ukázaly být účinné?**

Osvědčují se hry zaměřené na správné chování a neustálé opakování jednoduchých pravidel třídní úmluvy a jejich důsledné dodržování. Výborný je program Boys and Girl plus který je podrobně popsán na jejich webových stránkách.

**7) Máte zájem o doporučení a tipy ostatních školních metodiků prevence?**

Ano.